

Citatur et ejusdem epistola ad Petronium episcopum, apud Petavium, in Epocha annorum.

(j) *Leonem papam.*] Ex hoc Trithemii loco Genebrardus, Chronologiae suae lib. III, existimavit Dionysium hunc vixisse tempore Leonis I papae; quod non rite intelligens Trithemius, crederet Dionysium librum suum, quem ex Proterio verterat, Leoni papae dedicasse. Non hoc vult Trithemius, sed potius Dionysium vertisse Proterii librum, quem ipse Proterius Leoni papae miserat. Ita enim ille et hic, et clarius in catalogo illust. Eccles. Scriptorum, in Proterio: « Scripsit (Proterius) inter cetera *Ad sanctum Leonem papam, de celebratione Paschae* epistolas III. »

Gravius labitur Lewenclavius, qui Dionysium Nyseni de officio hominis interpretem existimavit vixisse annis abhinc cccc.

(k) *Et quaedam alia.*] Invenio, praeter jam citata, Proclum Constantinopolitanum Graecolatium, Dionysio Exiguo interprete, cum praeliminari ejusdem epistola ad Felicianum et Pastorem, quem edidit Joannes Sichardus in Antidoto contra haereses, infol., Basileae, apud Henricum Petrum, anno 1528, quem post Latine tantum Bibliothecae Patrum, tomo III, inseruit Margarinus *de la Bigne*.

Habes in eodem Antidoto duas Cyrilli Alexandrini epistolae ad Successum episcopum Isauriae Diocæsae-

riensem ex *Dionysii Exigui interpretatione*, cum ejusdem praefatione ad Joannem et Leontium; quarum epistolarum non meminere auctores hic citati, qui catalogum illustr. Ecclesiae Script. texere.

Lovanii, in collegio nostro, est *ejusdem Dionysii versio ms. operis Nyseni de Natura hominis*.

¶¶¶ Atque hactenus tum de Pachomio ipso, tum de Vita ejus interprete. Sed quis Vitae ejus auctor?

Aloysius Lipomanus, tomo VI de Vitis Sanctorum, et Laurentius Surius, tomo III, Vitam Pachonii Metaphrastae inscribit auctori. Sed longe vetustior hujus Vitae auctor indagandus est. Siquidem Metaphrastes vixit circa annum 930, Dionysius vero Vitae hujus interpretis circa annum 530.

Auctor Graecus, quicum est, fuit ipsi Pachomio synchronus. Nam, cap. 10 Vitae hujus, ait se accepisse quae scribit ab illis qui Pachomio convixerunt.

Metaphrastes, etsi ad verbum, ut a primo auctore Vita composita est, eam exprimat, multa tamen capita inserta habet quae apud Dionysium vetustum interpretem non continent: qualia sunt apud Metaphrastem capita omnia a 40 usque ad 57 inclusive; item a 75 ad 78 inclusive; rursus caput 85 et 86 postremo 90. Unde videtur Metaphrastes in perfectiora exemplaria incidisse.

M A I I X I Y

VITA SANCTI PACHOMII

ABBATIS TABENNENSIS,

AUCTORE GRÆCO INCERTO, INTERPRETE DIONYSIO EXIGUO ABBATE ROMANO.

PROLOGUS DIONYSII EXIGUI INTERPRETIS.

Dominæ (1) venerandæ mihi, et in Christo quoque magnificentissimæ Dionysius Exiguus.

Pio venerationis vestrae propositio, qua valui facultate, respondi, sancti Pachonii Vitam, sicut in Graeco reperta est, fide translatoris exsolvens: in qua re cum diu me morantem vestra compulsisset auctoritas, integrum non erat ut qui reus jam sponsonis exstiteram, promissa differrem, praesertim vobis, quae votum potius quam vires attendere consuevistis. Plura namque per Christi gratiam legenda simul atque imitanda peragentes, avida voluntate beatorum Patrum cupitis instituta cognoscere, quatenus eorum studiis facta propria componentes, futuris saeculis documentum divini muneris singulare praestetis; fatemini quippe maximam vos operam dare virtutibus, quas diligitis in conversatione sanctorum, quibus etiam illustrium operum qualitate cohaeratis; quia virtutem nullus amat, nisi qui sequitur, et similitudo morum magnum profert conjunctionis indicium: sicut e contrario vita dispar grandis est et in ipsa sanguinis affinitate discordia. Sic frequenter inter propinquos prava succedunt odia, sic jurgia nascuntur infensa, sic usque ad sanguinem saevit inexplebilis et caeca malitia, dum bonis invident pravi, liberalibus cupidi, quietissimis turbulenti, studiosis inertes, placidis implacabiles, tranquillis immites, modestis temerarii, sapientibus stulti, simplicibus callidi, mitissimis quoque furiosi. Sed melius horum mores apostolica tuba redarguit; nam cum novissimorum pericula temporum gentium Doctor exprimeret, intulit, dicens: *Erunt enim homines senectipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei (II Tim. III)*. Hic beatissimus Paulus quae superius diffuse protulit, mira brevitate collegit; ostendens eos ideo tales fore, quia voluptatum amatores existerent, et quia vitiosissimis se cupiditatibus subjugarent. Hinc enim mala cuncta proveniunt, dum Deus contemnitur, voluptates vero amantur. Per has diabolus illicit ut decipiat, delectat ut fallat, blanditur ut perimat; et ne futura praesentibus, caelestia terrenis, aeterna brevibus anteponantur, insistit: *Voluptatum, inquit, amatores magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes (Ibid.)*, hoc est, tantum nomine videntur esse Christiani, non opere, qui etiam velut interiores hostes pejus quam exteriores saeviunt, et in Ecclesia constituti pia Ecclesiae membra discernunt. Quos Apostolus nos protinus vitare praecipit, ut ab eorum so-

pietate, non tam locorum quam morum dissimilitudine dividamur. Nec videatur culpam mirum, quod lujusmodi pestes (2) iustis hominibus adversentur, quando pleni dolis, pleni fallaciis sibi quoque non parcant, et secum ipsi plerumque dissentiant. Tales expertus vir beatus atque gloriosus genitor vester (3) Dominus meus, non solum patienter ac fortiter insectationes eorum semper pro justitia pertulit, sed etiam felice fine pro veritate (quæ Christus est) constanter atque sublimiter totius mundi adversa superavit. Cujus perfectam vitæ regulam sanctorum meritis propemodum consonantem nimis exopto perfectorum virorum docta atque fecunda oratione perscribi, ut tanta claritudo vestri generis, tantumque decus ex aliqua noscatur parte, et virtus admiranda viri vix antiquis effabilis, quæ favente Christo a vobis hæreditario jure perficitur, lectionis officio posteris intimetur.

Prologus auctoris.

Dominus noster Jesus Christus, sapientiæ fons, et scientiæ verum lumen, verumque Dei patris Verbum, per quod facta sunt omnia, sciens infirmitatem nostram ad peccata pronam atque præcipientem, plura circa nos remedia suæ pietatis ostendit. Abraham namque pater noster, cum divinis jussis obtemperans, filium suum offerret in sacrificio, placuit Deo, et merito fidei mox et hæredem recepit et præmium (*Gen. xxii*). Cui etiam per semetipsum Deus juravit, dicens: Nisi benedicens benedixero te, et multiplicans multiplicabo te sicut stellas cæli in multitudinem, et sicut arenam quæ est ad oram maris innumerabilis. Et iterum: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ (*Ibid.*). De quo semine manifeste nos edocet Apostolus, dicens: Non dicit et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, quod est Christus (*Gal. iii*). Omnes etiam sancti prophætæ, tantæ salutis arcanum revelante Spiritu sancto, prævidentes, scientesque Deum nullo modo posse mentiri, ad sanandos languores nostros cœlestem medicum nuntiabant esse venturum, atque ut celeri præsentia sua prospiceret humano generi, continua supplicatione poscebant. At misericors Deus, qui pia vota semper antevenit, nec unquam deserit eos qui se toto corde quæsierint, promissiones suas novissimis diebus implevit, mittens Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, **119** qui pro similitudine mortalitatis nostræ carne pateretur, eumque qui habebat mortis imperium sua morte destrueret (*Hebr. ii*). Denique divinitate sua manens impassibilis, a corruptione atque interitu nos redemit, et a vinculis absolvit insolubilibus Inferorum; perfectaque dispensatione nostræ redemptionis, omnibus gentibus per lavacrum regenerationis peccatorum indulgentiam contulit, cunctosque ad veram fidem per doctrinam apostolicam confluentes, juxta illud quod in Evangelio ait, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*), gremiis infinitæ pietatis suæ amplexus est.

Igitur cum per universam terram Evangelii præconia coruscarent, et plures in adoptionem filiorum per gratiam Christi concurrerent, inimicus humani generis vehementer exarsit; multoque severiora temptationum prælia, quam prius servis Dei excitaverat, nisus est commovere; suspicatus infelix quod posse nobis iter indulgentiæ cœlestis obstruere. Sed hac ipsa intentione sua deceptus est et elisus. Adjutorio namque divini muneris, a fidelibus et vigilantibus virum ejus proteruntur insidiæ, ut ipsi quidem confusio, famulis autem Christi perennis gloria comparetur. Nam juxta Domini permissionem, cum ad examen patientiæ ac fidei eorum qui spiritualia bella prudenter exercent, pagani imperatores existerent, et ubique contra Christianos persecutionis procella desæviret; multi apud Ægyptum martyres sancti per varia supplicia usque ad mortem in Christi nomine perstiterunt, et simul cum Petro Alexandrinæ civitatis episcopo, perpetuas coronas et immortalia præmia sunt adepti.

Crescebat autem in dies fidelium multitudo, et per omnia loca mirabiliter angebatur; nec non ecclesiæ quam plurimæ et martyrum memoriæ construebantur impensius; monasteria quoque frequentissima eorum qui continentiæ studentes, renuntiaverunt sæculo, solitudinis ipsius secreta decorabant. Hi namque qui de gentibus in Christo crediderant, considerantes martyrum passiones, eorumque sinceram circa Christum confessionis affectum, ceperunt et ipsi per gratiam Domini sanctorum vitam conversationemque sectari, et hujus institutionis esse, ut etiam his illud aptaretur Apostoli: Circueverunt in montibus, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes et montibus, in speluncis et cavernis terræ (*Hebr. xi*). Quietem denique solitudinis appetentes, gaudia propriæ salutis ac fidei divino munere sunt consecuti, cæterisque mox exempla sublimioris vitæ sacratorisque præbuerunt. Omnibus enim terrenis exuti negotiis, adhuc morantes in corpore, angelorum æmulati sunt sanctitatem: per quam fastigia scandentes celsa virtutum, ultra admirationem enituerunt mortalium, ita ut in nullo prorsus antiquissimis Patribus inferiores existerent: æquiparantes etiam illorum merita qui pro nomine Christi Jesu Domini nostri certaverunt usque ad sanguinem, invisibilem hostium molimina destruens, de quibus ait Apostolus: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, contra mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus (*Ephes. vi*). Quorum multiformes præcavescentes incursus, et caput serpentis antiqui fortiter conterentes, sempiternis præmiis sunt potiti, de quibus scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se (*Isa. lxiv*; *I Cor. ii*).

VITA.

CAP. PRIMUM. — Erat per id tempus beati Antonii Vita cunctis ad imitandum præclare proposita, qui magni Eliæ atque Elisæi, necnon et sancti Joannis Baptistæ æmulator existens, secreta interioris eremi studio sectatus est singulari, vitamque cœlestium in terris gessit amore virtutis. Cui sanctus Athanasius, Alexandrinæ civitatis antistes, proprio stylo testimonium præbuit : dignus sane relator conversationis Antonii, qui juxta supplicationem fratrum, vitam ejus pro multorum commoditate perscriberet, et æmulandum eum viris spiritalibus exhiberet. In quo opere sancti quoque Patris Ammon (4) meminit, a quo per Dei gratiam primum jacta sunt fundamenta conversationis eorum fratrum qui nunc in monte Nitriæ commorantur, necnon et Theodorum, sanctum admodum virum, qui cum sene præfato fuerat, idem nobis pontifex indicavit; quem singulari ac perfecto proposito et fide non ficta Deo subditum multiplicia retulit diaboli machinamenta superasse. Igitur ubique divina gratia copiose diffusa, illud quod in Psalmis scriptum canitur, declaravit expletum : Visitasti terram, et inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam (*Psal. LXIV*). Nam pro tristitia et gemitu, gaudium provenit et lætitia; et pro sollicitudine atque miseria, felicitas securitasque successit.

Hinc itaque Patres monachorum, viri mirabiles, in universis propemodum regionibus **114** existerunt, quorum nomina in libro viventium probantur ascripta. Paucissimi sane tunc adhuc per Ægyptum et Thebaidam monachi esse ferebantur. Post persecutionem namque Diocletiani et Maximiani crudelium principum, multitudo gentium intravit (*Rom. XI*), sicut divinitus præordinatum est, et fecunditas Ecclesiæ fructus amplissimos cœpit exhibere, sanctis episcopis juxta doctrinam tunc apostolicam, iter fidei sincera quoque conversatione monstrantibus.

CAP. II. — Per idem tempus Pachomius quidam, secundum ritum ac traditionem parentum gentilis, apud Thebaidam commanens, divina gratia gubernante, Christianus effectus est. Hic ab adolescentia sua præcipuam frugalitatis dicitur arripuisse virtutem. Idcirco autem pro gloria Christi, qui nos de tenebris vocavit ad lucem, et pro utilitate eorum qui ista lecturi sunt, strictim conversationem ejus quæ fuerit a parvulo, refero, quia a tanta perfectione ejus initia quoque ipsa non discrepant.

CAP. III. — Hic etenim cum adhuc puer esset, cum parentibus suis ad simulacrum quoddam dæmonis super ripam Nili fluminis collocatum, tanquam victimas oblaturus advenit. Cumque sacerdos impurissimus sacra sacrilega solito celebrare voluisset, præsentia Pachonii dæmonis prorsus evanescere præstigia. Tum diu multumque idem sacerdos hæsitans, a modum simulacri, quod colebat, mansit immobilis; vehementer admirans cur solemnia dæmones

responsa non redderent : tandemque immundo spiritu revelante, cognovit pueri Pachonii causa insolita provenisse silentia, atque in hæc verba prorupit attonitus : Quid inimicus deorum huc venit? procul hinc eum procul pellite, et quantocius amovete. Quod cum parentes ejus audissent, eumque suo conspexissent separari consortio, mœrore magno repleti sunt : eo præcipue, quod inimicus deorum tali fuisset contestatione declaratus. Ambigebant ergo parentes ejus, quid de eo fieret, quia et antea cum paululum degustasset de vino libationis dæmonum, protinus evomuerat illud. Hæc itaque cum se viderent non posse discernere, quieverunt. Instabant autem ut Ægyptiacis imbueretur litteris, et antiquorum studiis informaretur

CAP. IV. — Eodem tempore Constantino post persecutionem in imperio perdurante (5), et contra tyrannum Maxentium (6) gerente prælium, præcepta regalia cucurrerunt (7), ut lectissimi quique juvenum ad tirocinii militiam ubique tenerentur (8) : inter quos et Pachomius annos natus viginti detentus est, ut ipse postea retulit. Cumque navi fuisset inter alios ad peregrina transvectus, ad civitatem quandam (9) vespera urgente delati sunt. Cives ergo loci illius, videntes tirones arctius custodiri (10), et quid illis accidisset edocti, pietate moti sunt, et, juxta mandatum Christi, solatia in maximo mœrore positus, et necessaria corporis attulerunt. Tunc Pachomius animadvertens quod ab eis factum est, et nimis admirans, ab his qui simul aderant inquit qui sint viri isti, sic erga misericordiam atque humilitatem prompti ac faciles; audivitque Christianos esse, qui circa omnes, et maxime peregrinantes, impenderent prona liberalitatis officia. Sciscitabatur autem quid ipsa sibi velit appellatio nominis Christiani; dictumque est ei et homines esse pios, et veræ cultores religionis, credentes in nomine Jesu Christi filii Dei unigeniti, cunctisque pro viribus beneficientes, et sperantes a Deo retributionem bonorum operum in futura vita percipere. Hæc audiens Pachomius, corde compunctus est; et illustratus divino lumine, Christianorum miratus est fidem; atque divini timoris igne succensus, paululum præsentium conspectibus sese subtraxit; et ad cœlum manus elevans, ait : Omnipotens Deus, qui fecisti cœlum et terram, si respiciens respexeris ad precem meam, et sancti tui nominis mihi veram contuleris perfectamque regulam, atque ab hac me compede mœroris exemeris, servitio tuo me tradam cunctis diebus vitæ meæ, et spreto sæculo jugiter tibi adhærebo. Quæ cum orasset, ad suos reversus est comites; et die sequenti de civitate illa profecti sunt. Cumque diversa loca navigio circumirent, si quando Pachomium voluptas corporis et mundana titillasset illecebra, dinis aversabatur, sponsionis suæ memor, qua se Domino servituum esse devoverat. Nam divina gratia suffra-

gante, jam ab annis puerilibus amator exsisterat A castitatis.

CAP. V. — Igitur Constantinus imperator pietate ac fide, qua Christo credidit, victoriam de hostibus consecutus, tirones jussit absolvi. Sic Pachomius optata sibi libertate concessa, protinus ad Thebaidis ulteriora regreditur, et ingressus ecclesiam, quæ est in vico, cui cognomen est Chinoboscium (11), sit illico catechumenus, et post paululum gratiam lavari vitalis adipiscitur. Et ipsa nocte, qua mysteriis sacris imbutus est, vidit in somnis veluti rorem cœlitus allapsam suam replese dexteram, et in mellis (12) crevisse pinguedinem; audivit quoque vocem dicentem sibi: Considera, Pachomi, quod geritur. Est enim **115** hoc signum gratiæ, quæ tibi a Christo collata est. Hinc itaque divino inflammatu affectu, et ex dilectionis jaculo salubri vulnere sauciatus, totum se disciplinis atque institutionibus divinis subjugavit.

CAP. VI. — Audivit autem quendam anachoretam, cui nomen erat Palæmon (13), intra eremi secreta Domino servientem; ad quem confestim, cum eo cupiens habitare, perrexit, et pulsans ostium cellulæ ejus, precabatur ingressum. Cui senex aliquantum patefaciens aditum, dixit: Quid vis? aut quem quæris? Erat enim severo aspectu, propter quod multo tempore solitarius vitam rigidæ conversationis exegerat. Respondens autem Pachomius, ait: Deus me misit ad te, ut monachus fiam. Cui senior: Non potes hic, inquit, monachus fieri; non enim parva res agitur, si veri monachi conversatio casta pensetur; nam plures huc dudum venientes, affecti tædio, perseverantiæ non tenere virtutem. Et Pachomius: Non sunt, inquit, æquales omnium mores. Idcirco precor ut me digneris excipere, et processu temporis tam voluntatem meam quam possibilitatem plenius approbabis. Et senior ait: Jam tibi præfatus sum quod hic fieri monachus nullo modo possis. Perge magis ad aliud monasterium, et cum tantisper ibidem continentiam operam dederis tunc ad me regredere, teque sine mora suscipiam. Verumtamen adverte quod dico. Ego hic, filii, satis frugaliter vivo. Nam nimis ardua et durissima conversatione me castigo, nullius rei ciborum utens, nisi tantum panis et salis. Oleo autem et vino in totum prorsus abstineo. Vigilo dimidium noctis, quod spatium vel in oratione solemnī, vel in meditatione divinæ lectionis insumo; interdum quoque totam noctem duco pervigilem. Hæc autem audiens Pachomius, expavit, ut solent pueri magistrorum vereri præsentiam; sed gratia Domini roboratus, omnem hunc laborem tolerare proposuit, senique respondit: Credo in Domino Jesu Christo, qui mihi fortitudinem patientiamque præstabit, ut dignus efficiar tuis adjutus precibus, in sancta conversatione per omnia vitæ meæ curricula permanere.

CAP. VII. — Tunc sanctus Palæmon spiritualibus oculis intuens Pachomii fidem, tandem patefecit aditum; cumque suscipiens, habitu monachi conse-

cravit (14). Morabantur ergo simul, abstinentiæ atque precibus operam dantes. Terebant quoque cilia, et laborabant manibus suis, juxta beatum Apostolum, non tantum prosua refectione vel requie, sed ut haberent unde tribuerent necessitatem patientibus (*Ephes. iv*). In vigiliis etiam cum nocturnas orationes celebrarent, si quando senior vidisset somno Pachomium premi, educens eum foras, arenam portare præcipiebat de loco ad alterum locum; et tali exercitio mentem ejus gravatam somni pondere sublevabat, instituens ac formans eum, ut sollicitus esset in precibus, dicens ei: Labora, Pachomi, et vigila, ne quando (quod absit) ab hoc nunc incepto proposito te amoveas is qui tentat, et inanis fiat labor noster. Quæ cuncta Pachomius obedienter ac sollicitè suscipiens, ac de die in diem sanctæ continentiam profectibus crescens, venerabilem senem nimis alacrem lætumque reddebat, ita ut Christo semper pro conversatione ejus gratias ageret.

CAP. VIII. — Per idem tempus sacratissimus dies Paschalis advenerat, et ait ad Pachomium senior: Quoniam cunctorum Christianorum universalis est ista festivitas, nobis quoque para quæ usui nostro sunt congrua. Tunc ille promptus ad obtemperandum, id quod sibi præceptum est implevit; præter solitum namque parumper accipiens olei, cum salibus tritis admiscuit. Lapsanas enim, id est, agrestia olera (15), et herbas alias præter oleum consueverant edere. Cum ergo præparasset, ait ad senem: Feci quod tua paternitas imperavit. Cumque post orationes beatus Palæmon accessisset ad mensam, vidissetque olei apparatus cum salibus, frians manibus frontem, et ubertim fundens lacrymas, ait: Dominus meus crucifixus est, et ego nunc oleum comedam? Cumque rogaret eum Pachomius ut modicum quid ex eo sumeret, nullatenus acquievit. Tunc pro more sale et pane allato ad manducandum pariter condescerunt. Quæ senex crucis Christi signo, sicut consueverat, benedicens, cibum uterque sumpserunt, Domino gratias (ut par fuerat) humiliter exhibentes.

CAP. IX. — Una vero dierum, cum vigilantes simul Palæmon et Pachomius accenderent ignem, quidam frater superveniens, apud eos manere voluit. Qui cum susceptus esset, inter verba (ut fieri solet) erupit, et dixit: Si quis fidelis est ex vobis, stet super hos carbones ignis, et orationem Dominicam sensim lenteque pronuntiet. Quem beatus Palæmon intelligens superbiæ tumore deceptum, commouit dicens: Desine, frater, ab hac insaniam, nec tale quid ulterius loquaris. Qui correptione senis non solum non profecit in melius, sed plus elatione mentis inflatus, super ignem stare cœpit audacter, nullo sibi penitus imperante; eratque conspicere, quomodo cooperante inimico humani generis, et Domino permittente, nequaquam perustus fuerit ignis actu. Hoc ipsum **116** vero quod gessit impune, ad augmentum profecit ejus insaniam, secundum quod scriptum est: Ad pravos pravos vias mittit Dominus

(*Prov. xviii*; *Eecli. ii*). Hoc itaque cum fuisset factum, postera die idem frater mature proficiscens, ac velut exprobrans eis, aiebat: Ubi est fides vestra? Post non multum vero temporis cernens diabolus, eum sibi per omnia mancipatum, et facile ad quæ vellet facinora eum posse compellere, transfiguravit se in mulierem pulchram, splendidis vestibus adornatam, et cœpit ostium cellæ ejus vehementer extundere. Qui cum aperuisset, ait ei diabolus in habitum mulieris immutatus: Obsecro te, quia nimis a creditoribus urgeor, et metuo ne me aliqua pericula comprehendant, recipias me in tuam cellulam, quoniam debitum solvere nequeo, quatenus per te salva facta, gratias referam; Deus enim me direxit ad te. Qui a cæcitate mentis penitus obscuratus, nec valens discernere quis esset, qui sibi talia loqueretur, diabolus miser in suum recepit exitium. Tunc hostis nostræ substantiæ, videns eum ad omne scelus esse præcipitem, immisit ei turpem concupiscentiam. Qui mox cessit inimici suggestionibus, et ejus quasi muliebres petiit amplexus. Quem spiritus immundus invadens, elisit atrociter; et revolutus super pavementum, veluti mortuus diu multumque permansit. Post aliquantos autem dies tandem in se reversus, et dementiæ propriæ sero penitens, ad sanctum Palæmonem venit; et cum magno fletu quid sibi accidisset exposuit, vociferans et dicens: Agnosco, Pater, agnosco, quod ego causa perditionis meæ existam. Bene enim me commonere dignatus es, sed ego infelix, qui te audire contempsi. Quapropter obsecro ut me sanctis orationibus tuis adjuvare digneris, ne sub ingenti periculo constitutum discerpas inimicus et perimat. Cumque ista cum lamentis prosequeretur et fletibus, et sanctus Palæmon beatusque Pachomius lacrymas pro eo funderent compatientis affectu, subito correptus ab immundo spiritu, de conspectu eorum prosiliit, et per deserta discurrens, agebatur infrenis. Pervenit autem ad civitatem Panos (16) nomine, ac deinceps in fornace balnei per amentiam sese præcipitans, incendio protinus interiit.

CAP. X. — Hæc audiens vidensque Pachomius, magis ac magis incubuit abstinentiæ tenere mensuram; et cum in omnibus, tum maxime in orationibus animum servare pervigilem, juxta illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv)*. Intantum, ut eum senex miraretur attonitus, quia non solum consuetam abstinentiæ regulam alacer extrinsecus exsequeretur, sed etiam intrinsecus conscientiam suam juxta cœlestium formam studebat exigere purissimam, sicut beatus Apostolus dicit: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i)*, certus ex hoc magnam sibi in cœlestibus parare mercedem. Nam et cum divinas Scripturas legeret, memoriæque mandaret, non id passim negligenterque faciebat, sed unumquodque præceptum solerter examinians, ac pia mente pertractans, studebat in dies opere perficere, quæ memoria retentabat. Præcipue vero humilitatis ac pa-

tientiæ munere, et erga Deum proximamque purissimam dilectione præ multis nitebatur excellere. Hæc autem aliaque ejus plurima didicimus a sanctis hominibus Dei, qui simul cum eo multo tempore sunt morati; quibus etiam vitæ spiritualis exempla contulerat, post lectionem divinæ legis ea quæ ad ædificationem animarum pertinent diligenter exponens. Quæ quia multa sunt, et vires nostræ parvitatæ excedunt, non omnia præsentī stylo perscripsimus. Non enim sumus idonei, tanti viri merita eloquio pari depromere.

CAP. XI. — Igitur erga locum montis, ubi sancti morabantur, plena spinis eremus adjacebat; ad quam sæpe Pachomius veniens lingua legere, super spinas nudis pedibus incedebat; et cum infingeretur ei plurimæ, lætabatur, patienter ac fortiter ferens, recotens quod Dominus noster in cruce clavus fuerit dignanter affixus. Diligebat autem anachoresim plurimum, frequenter expetens solitudinem. Et illic diu in oratione persistens, Domino supplicabat, ut a tantis se fraudibus clementer eriperet.

CAP. XII. — Quodam vero tempore contigit ut Pachomius procul a cella sua progressus, veniret ad quemdam vicum, cui nomen est Tabennense (17), in quo tunc nullus penitus habitator existebat. Ubi cum pro more diutius in orationibus perduraret, vox ad eum cœlitus delata est, dicens: Mane hic, o Pachomi, et monasterium construe. Venturi sunt namque ad te quamplurimi, tua cupientes institutione proficere; quibus ducatum præstabis, juxta regulam quam monstravero tibi. Et protius apparuit angelus Domini, deferens ei tabulam, in qua erat omnis forma institutionis ascripta, qua docendi forent, quicumque ad ejus magisterii studia pervenissent. Quam regulam Tabennenses hodieque custodiunt, eodem cibo semper utentes et habitu, ipsam quoque disciplinam sollicita circumspectione servant. Nam monachi qui ibidem commanent, non solum more, sed et robore corporis et locorum 117 situ præcæteris longe diversi sunt, et necesse est eos diversam quoque regulam custodire.

Hanc ergo vocem Pachomius mentis sinceritate discernens, quàm illi divina gratia et merita vitæ contulerant, agnovit ad se cœlitus delatam, regulasque valde mirabiles approbavit. Tunc reversus ad venerabilem senem Palæmonem, retulit quemadmodum voce sit divina commonitus, obsecrans ut secum pariter veniret ad locum quo possent Domini mandata explere. Qui nolens eum in aliquo contristare, utpote charissimum filium, precibus ejus illico paruit, atque ad præfatam villam cum eo pervenit, modicamque ibi cellulam construens, lætabantur in Domino, promissionum ejus beneficia præstolantes. Post aliquantum vero temporis ait Palæmon ad Pachomium: Quoniam cerno gratiam a Deo tibi appellatam, et deinceps istic permanere disponis, veni statuamus inter nos pactum, ut non dividamur ab invicem, sed quandiu in hac luce versamur, visitatione nos consolemur assidua. Utrisque placuit hæc pactio,

quam omni tempore vitæ suæ tam beatus senex A ptum. Sed beatus Pachomius ad humiliandum corpus proprium iudebat se plerumque cilicio.

CAP. XIII.—Inter hæc venerabilis idem Palæmon dolore splenis, qui ex nimia continentia illi provenerat, toto corpore gravi cœpit ægritudinis incommodo laborare. Nam sumebat escam, potu sæpius abstinens; item solummodo bibebat, nihil cibi percipiens. Rogatus igitur ab aliquibus fratribus, qui ad eum gratia visitationis advenerant, ne penitus corpus debile frangeret, sed ei aliquantum solatii pateretur impendi, tandem cessit orantibus, ut victu congruo attenuata membra refoveret. Sed non hoc diutius pertulit. Nam graviores solito dolores splenis expertus, relicta ciborum insolentia, ad antiquum victum sine dilatione revertitur, dicens: Si martyres Christi alii per frusta lacerati, alii capite cæsi, nonnulli etiam ignibus sunt cremati, et tamen usque ad finem fortiter pro fide toleraverunt, cur ego patientiæ præmia, parvis cedens doloribus, impatienter abjiciam, et desiderio vitæ præsentis afflictiones momentaneas inaniter expavescam? Denique suadentibus acquievi cibos insolitos sumere, qui mihi dolores auferunt potius quam ullam requiem præstiterunt. Recorram igitur ad prisca remedia, et continentiae subsidia non relinquam, in quibus est (ut ego certus sum) omnis post Deum requies et vera lætitia. Non enim propter homines hæc arma suscepi, sed ob amorem Christi his certare disposui. Sic itaque viriliter agens, intra mensem dierum valido languore consumptus est. Ad quem Pachomius veniens, fovebat eum ut patrem, deosculans pedes ejus, atque complectens; et veluti valefaciens, sic eum videbatur affari. Venerabilis autem senex, omni virtutum gratia cumulatus, et plenus dierum, sicut scriptum est, quievit in pace (*Job. XLII*). Tunc sanctus Pachomius corpus ejus sepevit: cujus anima suscepta choris angelicis, ad cælos evecta est. Quo peracto, Pachomius ad proprium diversorium revertitur

CAP. XIV.—Et non post multum temporis, germanus ejus, Joannes nomine, cuncta de illo comperiens, venit ad eum. Quem cum vidisset, gavisus est plurimum. Nam ex quo baptizatus in Christum crediderat, et solitariam vitam elegerat, nullum suorum viderat propinquorum. Igitur Joannes, ut vere Pachomii frater, imitator ejus effectus, cum eo permansit, unum habentes idemque propositum, eundemque circa Deum dilectionis affectum. Et quia in lege Dei diebus meditantur ac noctibus, nullis terrenorum negotiorum curis eorum animi deprimebantur. Nam etsi quidquam supererat illis ex his, quæ suis manibus operabantur, id continuo distribuiebant egentibus, ut juxta præceptum Domini Jesu Christi de crastino minime cogitarent (*Matth. vi*). In tantum vero vestimentorum penuria sese constrinxerant, ut nunquam lebitone alio uterentur, nisi cum indumenti sordes necessitas coegisset eluere. Lebiton (*18*) autem linea vestis erat, instar colobii, qua monachi utuntur hodieque per Thebaidam et Ægy-

Et per annos quindecim, post illos ingentes sudores atque labores eximios vigiliarum et abstinentiæ, non jacens somnum capiebat noctibus, sed in medio cellulae suæ residens, adeo ut nec dorsum saltem parieti pro sustentatione reclinaret. Cumque nimis ex hoc affigeretur, ferabat tamen æquanimiter hunc laborem, ipse quodammodo præhibens illam requiem, quæ sibi parabatur in cælis. Plurimorum namque Patrum considerans instituta, dabat semper operam, cum proprio fratre ad majora virtutis augmenta consurgere. Operabantur etiam sedilia, et unusquisque sicut poterat, ita vivebat, cum summa scilicet humilitate et patientia, et fide non ficta.

CAP. XV.—Inter hæc Pachomius iterum divinitus admonetur pro regulis quibus deberent institui qui erant per eum Domino credituri; cœpitque cum germano suo habitaculum in quo manebant capacius reddere, et sediliis ampliari quamplurimis, eorum (ut diximus) gratia qui sæculo renuntiantes, **118** ad serviendum Christo erant sine dubitatione venturi; quatenus essent spatia digna membrorum (*19*), in quibus eorum possit recipi multitudo. Cum ergo sanctus Pachomius in majus, ut dictum est, locorum ambitus extenderet, et monasterii membra dilaret, idem frater ejus solitudinem atque anachoresim cogitans, habitaculi dignebat angustias; et nimiam indigne ferens, erat enim natu major, ait beato Pachomio: Desine ab hac intentione tua; quid agis rem superfluam, inaniter temetipsum dilatare contendens? Qui cum hæc audisset, graviter tulit quod insolitam audisset injuriam; verumtamen nihil omnino ei respondit, sed mansuete sustinens, sese continuit. Consequenti vero nocte ad inferiora domus descendens, cujus aliquam partem ipse construxerat, prostravit se in orationem; cœpitque flere vehementer, ac dicere: Væ mihi, quia prudentia carnis adhuc in me sibi vendicat locum. Adhuc enim secundum carnem ambulo, sicut nuper expertus sum. Tantæ namque conversationis instituta suscipiens, æquum non est ut me modo impatientia præcipitet, modo moror vexet, modo feror exagitet, quamvis jure ac merito videar irasci. Miserere mei, Domine, ne peream, ne diaboli deceptus fraude succumbam. **D** Si enim me tua gratia deseruerit, et aliquam in me partem suorum actuum repererit inimicus, durissimæ ejus servituti subjiciar, quia scriptum est: A quo quis superatur, hinc et servus addicitur (*II Pet. ii*). Et iterum scriptum est: Si totam legem quis impleverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (*Jac. ii*). Credo, Domine, quod miserationes tuæ multæ sunt; quæ me nullis meritis subnixum adjuvant, viamque sanctorum tuorum per te humiliatus ingrediar; et in anteriora me semper extendens, obliviscar ea quæ retro sunt (*Philip. iii*). Sic enim famulorum tuorum chorus, qui tibi a sæculo placuit, tuo protectus auxilio, diaboli vitæ vitæ incursum, longe lateque pro multorum salute intrabili de-

core resplenduit. Ego autem, Domine, quomodo alios A docere tentabo, quos per me ad monachorum propositum vocare dignaberis; cum nec passiones carnis, quæ adversus animam militant, ante devicerim, nec legem tuam immaculata mente servaverim? Sed confido, Christe, quod tua mihi virtus in omnibus semper assistat, eaque geram quæ tuis conspectibus placeant. Remitte, clementissime Deus, remitte, precor, omnia peccata mea, et cor meum tua jugiter inspectione purifica. Hæc igitur cum lacrymis Domino confitebantur et fletibus, tota nocte pervigil in oratione consistens; et præ nimietate sudoris atque lacrymarum (nam tempus erat ætatis) ita pavementum ubi oraverat humectum reddidit, ut fusa illic aqua crederetur. Consueverat autem stans in oratione manus expandere, quas per aliquot horarum spatia minime colligebat; sed extensione diuturna, veluti cruci confixum corpus retinebat immobile, et sic animum suum ad vigilandum in precibus excitabat. Et quamvis esset in omni virtutum genere præpotens, incredibili tamen humilitate et mira mansuetudine cum suo germano cohabitans, eum per omnia sustinebat. Qui non post multum temporis, vitæ præsentis cursum implevit. Cujus funus debito curavit honore Pachomius. Nam totam noctem super ejus cadaver psalmis egit hymnisque pervigilem; et animam quidem ejus Domino commendavit, cui et ipse crederat, corpus vero sollicite reddidit sepulturæ.

CAP. XVI.—Tunc infatigabilis Pachomius arcta et singulari conversatione semetipsum affligens, studebat integrum se atque immaculatum in omnibus exhibere. Si quando namque eum cogitatio pulsasset illicita, mox eam divino munere repellebat, atque in timore Domini perseverabat affixus, æternarum memor poenarum, et dolorum sine fine manentium, ignis scilicet illius inextinguibilis, et vermibus nunquam omnino morientis. Cum his itaque Pachomius modis et ab illicitis abstineret, et ad meliora proficeret, dilatandi monasteria curam gerebat immodicam pro susceptione multorum: cui diabolus vehementer cœpit obsistere, stridensque super eum dentibus, veluti singularis ferus (20), tentationes ei varias excitabat, si forsitan adversus eum fraudis suæ reperisset ingressum. Sed hic scuto fidei communitus, vigilanter inimici declinabat insidias, sanctas Scripturas memoria retinens atque decantans.

CAP. XVII.—Quadam vero die, cum Pachomius supplicaret Domino, et genua vellet in oratione curvare, ante conspectum ejus dæmonum præstigiis lacus apparuit. Hujuscemodi namque figuras inanes atque superfluas, hostis humani generis semper exhibere festinabat, ut aliqua subreptione vel fraude meus orantis a propria intentione distracta, preces Domino purissimas offerre non posset. Pachomius ergo dæmonum machinas, Christo revelante cognoscens, pariterque despiciens, maxima fidei capiebat augmenta; hos quidem constanter arguens, Deum vero solita gratiarum actione benedicens.

Consueverat quoque sanctus vir procul 119 a mo-

nasterio suo causa orationis ad loca remotiora descendere. Qui cum exiit reverteretur, immundi spiritus illudentes, frequenter eum facto velut ordine præcedebant, exhortantes alter alterum, quasi autem judicem directis agminibus, ac dicentes: Date locum homini Dei. Pachomius autem spe Christi Redemptoris armatus, spernebat eorum ridiculosa figmenta, et ac si canum latratus ineptissimos deputabat. Qui magnam viri considerantes instantiam, quod in nullo prorsus tantis luctaminibus frangeretur, irruunt super eum magno cuneo conglobati; et circumdantes ejus habitaculum, visi sunt illud a fundamento convellere, ita ut putaret sanctus locum penitus fuisse collapsum. Qui manens intrepidus, consuetam citharam spiritualis plectri modulatione pulsabat, ingenti B voce decantans: Deus noster refugium et virtus, adiutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis; propterea non timebimus dum turbabitur terra (*Psal. xlvi*). Quo psallente, protinus est facta tranquillitas, et impetus inimicorum velut fumus evanuit; paululum quidem recedentes, ut canes, qui cum fatigati fuerint, ad præsens videntur abscedere, sed impudentiores postea revertuntur; nam cum idem sanctus post orationes ad opus solitum consedisset, instar galli gallinacei nimis magnitudinis coram eo visus est inimicus, crebras iterans voces, et clamores inconditos excitans; deinde insiliens in eum, suis velut unguibus fœde laceravit. Qui signo crucis frontem suam muniens, exsufflavit in eum (21), moxque fugatus est. Intelligebat enim cunctas inimici versutias; et timore divino præditus, illusiones ejus pro nihilo computabat. Unde frequenter ab eo lacecessit, in nullo laceessere poterat; sed tanquam turris inexpugnabilis, patientissimus ad omnia certamina perdurabat.

Rursus alio tempore cohortes dæmonum, tali genere phantasmatis sanctum Dei famulum tentare moliantur. Plures enim convenientes in unum, arboris folium coram eo magnis funibus colligare videbantur, et summo conamine trahere, dextra lævaque ductis ordinibus; ac sese mutuo cohortantes, sic insistere nitebantur, ac si magni lapidis moverent pondus immensum. Hoc autem nequissimi spiritus idcirco faciebant, ut mentem ejus, si possent, in risum forte resolverent, et invenirent unde illi exprobrarent. D Quorum Pachomius impudentiam cernens, ingemuit; atque ad Dominum solitis precibus convolvit, statimque virtute Christi totus eorum cuneus est ad nihilum redactus.

Frequenter enim cum resideret ad mensam, Deoque gratias ageret, apparebant illi in habitu pulcherrimarum mulierum, specie differentium, et procaci ac fœda nuditate conspicuæ, eidem astare videbantur, et ex appositis velle contingere. Sed athleta fortissimus, quamvis sentiret ex hoc ipso molestiam, tamen exteriores oculos claudens, et interiores ad Dominum reserans, eorum molimina proterebat. Aderat enim misericors Dominus, qui etiam nunc contritis ac rectis corde cunctis adesse dignatur, et dicit: Nolite timere,

ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Math.* xxviii), suumque fidelem famulum servabat in omnibus.

CAP. XVIII.—Alia quoque vice, cum idem sanctus gravibus diaboli molestiis urgeretur, sic ab eo est crudeliter cæsus, ut a vespera usque mane, totum corpus multis esset verberibus exaratum. Et quantum doloribus cruciaretur immanibus, nulla tamen desperatione penitus frangebatur; sed memor erat Domini, qui servos non deserit in tentatione. Tunc quidam monachus, (22) Apollo nomine, gratia visendi venit ad eum. Cui Pachomius loquens ea quæ pertinent ad salutem, insidias diaboli multiformes esse pronuntians, cœpit etiam illa quæ circa se gerebantur exponere, quantaque sibi per eorum acerbitates illata essent verbera, recensere. Ad quem monachus ait: Viriliter age, et confortetur cor tuum, venerabilis Pater. Sciens enim diabolus quia si te suis cedentem conflictibus vicerit, consequenter etiam vos, qui pro virium possibilitate certaminum tuorum sectatores existimus, quique maxima per te capimus exempla virtutum, perfacile superabit; idcirco te vehementer impugnare non desinit. Sed tu, Domini protectione munitus, impetum ejus fortiter excipe; ne, quod absit, et pro nobis cogaris reddere rationem. Nam si tu, qui nobis gratia divina prælatus es, aliqua desidia cesseris, multis occasione in ruinæ causamque præstabis. Hæc audiens Pachomius, grandes accepit vires adversus dæmonum insidias; et glorificans Deum de fratris præsentia, precabatur eum ne se desereret. Exinde memoratus Apollo sæpe veniebat ad senem. Qui post aliquantum temporis, dum solito Pachomium visitans, paucis cum eo diebus remoratus esset, valida infirmitate correptus, humanis rebus excessit, juxta votum senis dies suos perfecta conversatione consummans. Sepelitur itaque sanctis manibus, psalmis ab eo et hymnis et canticis spiritalibus ex more celebratis.

CAP. XIX.—**120** Tantam vero post hæc fiduciam beatus Pachomius apud Dominum acquisierat, et ita spe divina magnificus habebatur, ut sæpenumero calcaret serpentes et scorpiones, et per omnia maneret illæsus; necnon crocodilli, siquando necessitas fluvium transire compelleret, eum cum summa subjectione portabant, exponentes eum ad locum quocunque præcepisset. Super his ergo Deo gratias referens, quod ab universis inimici fraudibus servaretur illæsus, orabat, dicens: Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, qui non despexisti humilitatem meam, neque sivistis me nimis infirmum decipi vel illudi fraude diaboli; sed misericorditer ignorantie meæ discutiens tenebras, docuisti me facere voluntatem tuam. Nam cum pusillus essem et abjectus, ac vitæ meæ penitus nescius, timoris tui sensum mihi largitus es, ut tenebras exteriores et supplicia æterna devitans, te veram lucem gaudiumque perenne cognoscerem.

CAP. XX.—Cum ergo se videret assidua dæmonis impugnatione pulsari, tanquam fortissimus athleta

A nimis alacer pro vitæ sanctitate certabat, postulans a Domino ut si fieri posset, quod modum humanæ fragilitatis excederet, necessitatem somni superaret (*Ruff.*, l. iii, n. 35), quatenus diebus ac noctibus vigilans, adversariorum machinamenta destrueret, sicut scriptum est: Persequar inimicos meos, et comprehendam illos; et non convertar, donec deficient. Affligam illos, nec poterunt stare; cadent sub pedibus meis, et præcinxisti me virtute ad bellum (*Ps.* xvii). Postquam vero hæc petitio ejus, quantum conditio permisit humana, completa est, invisibilem hostem tanquam videns sustinuit, in eloquiis cœlestibus se perseveranter exercens. Preces autem ejus incessabiles erant, ut Domini voluntas in omnibus impleretur.

B CAP. XXI.—Quodam autem tempore, cum Pachomius vigilaret in oratione, apparuit illi angelus Domini, dicens: Voluntas Domini est, o Pachomi, ut ei pura mente deserviens, multitudinem congreges monachorum, et juxta formam quæ tibi ostensa est, cunctos instituas, ac Deo exhibere contendas. Acceperat enim dudum tabulam (23), in qua erant hæc adnotata:

CAP. XXII.—Singulis juxta vires suas edere concedas et bibere, et pro modo vescentium, laborare compellas; et neque comedere modeste, neque jejunaire prohibeas. Validioribus quidem, et comedentibus, validiora opera; leviora vero infirmioribus et abstinentibus imponas.

C Facies autem diversas cellulas, et ternos per unam cellulam manere constituas. Omnium vero cibus in uno loco paretur atque consumatur.

Induantur autem noctibus lebitones lineos (24), præcincti lumbos, habeantque singuli melotem (25), id est, caprinam pellem confectam albam, sine qua neque comedant, neque dormiant.

Accedentes tamen ad communionem sacramentorum Christi, et cingulos solvant, et melotem deponant, cucullis utentes tantummodo.

D Hoc etiam præceptum erat, ut juxta numerum elementorum et Græcarum litterarum, xxiv monachorum turmæ constituerentur, ita ut singulis turmis imponerentur singularum nomina litterarum, id est, ab α , et deinceps usque ad ω , ut cum interrogaret archimandritam de aliquo in multitudine tanta, facili responsione cognosceret. Verbi gratia, cum diceret qualiter esset α , vel ζ , et rursus λ , vel ρ , vel σ (26), proprio quodam signo nominis litteræ, uniuscujusque turmæ mores exprimeret, simplicioribus et innocentioribus ι , nomen imponens, difficilioribus autem et tortuosis, ξ , competenter accommodans; ita ut pro modo conversationis et propositi, singulis turmis litterarum elementa concinerent, solis spiritalibus hæc ipsa quæ significarent scire valentibus.

Sed et hoc in illa tabula serebatur ascriptum, ut peregrinus alterius monasterii, si veniret habens habitum diversum, nullus cum eo comederet, excepto eo qui iter agens id observare non posset.

Qui vero semel ad hoc intraret monasterium, ut

ibi jugiter permaneret, per tres annos a studiis sa-
cratioribus arceretur, operaretur tantum opera sua
simpliciter, et ita post triennium stadium certaminis
introiret.

Cum autem comederent, capita sua cucullis aperirent. (27), ne frater fratrem videret manducantem; et ut nullus comedens loqueretur, nec præter mensam suos alibi circumferret aspectus.

Necnon ab angelo, qui cum Pachomio loquebatur, hoc quoque constitutum est, ut diurnæ orationes XII (28) fierent, et vespertinæ XIV, et nocturnæ XII.

Cumque Pachomius diceret, paucas orationes esse, respondit angelus: Has constitui, quas possent infirmiores absque labore perficere; cæterum qui perfecti sunt, hac lege non indigent. Apud se namque in propriis constituti cellulis, orare non desinunt, qui puritate mentis et divina contemplatione pascuntur.

Cumque hoc dixisset, nuntius cœlestis abecessit; et Pachomius solite Deo gratias **121** referens, de visione certus esse redditus, quam trina revelatione cognoverat. Cœpitque suscipere cunctos, qui per poenitentiam se Dei miserationibus offerabant; quos etiam post longam conversationis experientiam monachorum cœtibus aggregabat, instruens eos mundi illecebras fugere, sanctisque semper institutionibus inhærere, primitus admonens ut generaliter monachus universo mundo renuntiaret, deinde, juxta Evangelicum præceptum (*Lucæ xxiv*), parentibus suis, et ad postremum sibi metipsi, ut ita possit tollere crucem suam, et Christi vestigia veneranda sectari.

Tali utique beati senis admonitione formati, fructus C poenitentiae dignissimos afferbant, maxime considerantes eum jam ætate defessum, infatigabili studio spiritalis vitæ servare propositum. Non solum namque se districtiori regulæ subdidit, sed et totius monasterii sollicitudinem curamque portabat, ultra vires omnibus servire contendens. Ad horam namque convivii ipse parabat mensam fratribus, et solita exhibebat officia. Nec non in hortulis serebat olera, quæ suis manibus irrigabat. Si quis etiam monasterii pulsasset ostium, vigilantem occurrentem, prompte responsa reddebat. Infirmis autem diebus obsequabatur et noctibus; et in his omnibus exemplum se maximum suis discipulis offerbat. Quapropter hi qui nuper ad Domini servitium veniebant, alacriores ad omnia pietatis officia reddebantur: quos tamen D beatus senex, quiq̃ talium sollicitudinum munus adhuc obviare non poterant, securos esse ab universis distentionibus admonerat, dicens: In quo vocati estis fratres, viriliter in eo persistite, psalmos dicite, libros alios, et præcipue sanctum Evangelium, memoria retinete. Sic enim serviantes Domino, et juxta mandata ejus invicem diligentes, vos quidem eritis perfecti; meum vero spiritum per omnia refovebitis, præsertim si cœlestia præcepta fueritis sollicitius exsecuti.

CAP. XXIII. — Erant autem tres hi viri qui primitus ad Pachomium convenerant, quorum ista sunt nomina, Psenthesaus, Suris et Obsis. Quibus Dei ver-

bum Pachomius frequenter insinuans, multum eos juverat, et ad æmulationem spiritualis operis incitaverat. Qui etiam contemplantes, vitam senis specimen esse virtutis, nimis admirabantur, dicentes: Errant valde qui putant homines exinde jam a natiuitate parentum, quodam privilegio beatos existere, ut arbitrii libertas adimatur, et peccatores per poenitentiam non possint operam dare virtutibus. Ecce enim manifestissimam in hoc venerabili patre Pachomio Domini conspiciamus largitatem, qui cum de parentibus ortus sit gentilibus et profanis, ad tantam beatitudinem divini cultus se extendit, ut omnia Christi mandata perfecit. Unde certum est, et ex nobis quicumque voluerint, adjuvante Dei gratia, normam sancti viri posse subsequi, sicut et ipse perfectissimorum patrum æmulatus est sanctitatem. Denique, quid est aliud quod in Evangelio scriptum est, dicente Christo: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi*); nisi ut iniqua projicientes onera, quæ depriment genus humanum, bono incommutabili sine detractatione jungamur? Et ideo perseveramus usque in finem cum hoc senex, ut conglorificari cum ipso in illa perenni beatitudine mereatur; nam recte nos instruit ad omnia, non solum verbo, sed etiam, quod est efficacius, proprio mirabiliter informat exemplo. Tunc accedentes ad sanctum Pachomium, dicunt ei: Pater venerabilis, cur solus monasterii sollicitudinem sustines? Quibus ille respondit: Nemo jugum subito jumentis imponens, laborare compellit, et tanto premit onere, quo sub fæces deficiant; sed paulatim assuescit ea, levioribus exercens ante ponderibus, usque dum valeant, et opportune possint ad opera graviora consurgere. Eodem modo nos quoque convenit mensuram ipsam, qua nos mensus est Christus, sic agere vobiscum, ut de vestra per omnia gaudeamus firmitate. Clementissimus autem Deus, qui nunquam preces humilitatis meæ despicit, corda vestra in sua disciplina corroboret, ut omne opus bonum perficere cum patientia et longanimitate possitis, sanctorum Patrum vestigia subsequentes, ut sinceram se Deo placitam conversationem vestram videntes, alii ad Christi servitium veniant, curamque monasterii patris æquo labore sustentent.

CAP. XXIV. — Regulas igitur eis quæ acceperat, tradidit, scilicet ut haberent moderatum cibum, vilissimum vestitum, somnum etiam competentem. Unde factum est, ut juxta voluntatem Domini, qui omnes homines convocat ad salutem, eunetaque benèrum incrementa largitur, ad senem plurimum conve-
larant, volentes pariter commorari: inter quos erat Pecusius, et Cornelius, Paulus quoque, et Pachomius alter, et Joannes, qui omnes immaculatam fidem beati Patris et doctrinam salutiferam libenter amplexi sunt. Statuitque ut hi qui poterant monasterii susciperent curam, et ita in brevi multiplicatus est monachorum numerus. **122** Proinde cum solemnitas ex more deposceret ut mysteriorum cœlestium participes fierent, ex proximis vicinis presbyteros

convocabant, qui eis festivitatem Neithe spiritalis imperent. Non enim pattebatur Nem senex, inter eos esse quempiam, qui clericatus officio fungeretur. Dicebat enim, multo melius esse atque commodius monachis, non solum nullius prorsus honoris quærere primatus et gloriæ, verum etiam occasiones hujusmodi de cœnobitis amputare, quoniam frequenter hinc inter fratres contentiones et æmulationes inutiliter nascerentur. Sicut enim scintilla ignis cum in messem ceciderit, non cito restinguitur, et interdum totius anni fructus exurit; ita cogitatio feralis ambitus, si in mentes irrepserit monachorum, ut vel primi cupiant esse, vel clerici, nisi cito suggestionis hujus ardorem de suo corde pepulerint, illico perdent continentiam multis laboribus acquisitam. Oportet ergo cum omni mansuetudine et puritate communicantes Christi ecclesiæ clericos venerari, quia hoc expedit monachis, nullas autem religiosas appetere dignitates. Si vero repererimus aliquos ex monachis jam pridem clericos ab episcopis ordinatos, amplectamur eorum ministerium; quia et in veteri Testamento non omne vulgus sacrum præsumebat officium, sed hi tantum qui erant de tribu Levi ad hæc obsequia nascebantur. Si quando autem extraneus frater advenerit, de quo certum est, quod sacerdotii fungatur officio, non exprobremus ei, tamquam qui sacra jura persuaserit, et his se ministeriis insolenter ingesserit. Quomodo namque hoc de eo suspicabimur, quem nos ad celebranda cœlestia sacramenta enixius obsecramus? Imo magis ut patrem, et nobis in hac re obedientem, plus honorare nos convenit, utpote qui sanctorum vestigia sectetur, et illibatam Deo munus offerre non desinat, maxime si conversatio ejus expectata cunctis est et probata. Si vero, quod absit, in aliquo delicto putatur esse collapsus, de eo nos judicare non possumus. Deus enim iudex justus, constituit episcopos super eos iudices, qui beatorum apostolorum successores et imitatores existunt, qui possunt spiritali examini discernere negotia singulorum, et æquum de eis ferre iudicium. Nos autem compatimur ex imo pectore talibus: quia et misericordes nos Dominus esse commonet (*Matth. vi*), cui supplicare jugiter oportet, ne nos in aliquam tentationem patiatur induci. Hæc a memorato Patre non solum dicebantur viriliter, sed et eum omni sollicitudine servabantur. Si quando denique venisset ad eum clericus, qui sub ejus regula vellet vivere, dignitati ejus honorem reddebat ecclesiæ debitum; ille vero monachorum serviens institutis, tanquam patri se multa humilitate subdebatur.

CAP. XXV. — Omnes autem Christi famulos beatus Pachomius adeo diligebat, ut eis semper compateretur paterno affectu. Senibus etiam et ægrotantibus, ætiam et parvulis, misericordiæ opera propriis manibus ingerebat, præ cæteris eorum mentes munimine spiritali corroborans. Cumque in fide et in opere multi proficerent, et magnus fratrum numerus augeter, omnes propemodum satagebant æmulatores esse virtutis. Constituit igitur ex eis præ-

A positos (29), qui sibi ad lucrandas animas, quæ ad eum quotidie confluebant, adjutores existerent. Plurimis enim (sicut dictum est) ad eum venientibus, et multipliciter in opere spiritali crescentibus, magna quedam conversationis eorum videbatur esse diversitas. Quibus senex juxta datam sibi divinitus regulam, gratia Christi se per omnia moderante, præ viribus et ingenis singulorum mensuras et formas operum custodire conebat: aliis quidem, ut labore manuum victum quærerent; aliis, ut fratrum occuparentur obsequiis, nec iidem cunctis temporibus vescerentur, sed unusquisque pro labore suo vel studio, continentiam moderamina retineret. Sollicitudinem vero totius dispensationis erga fratres atque peregrinos eisdem commisit, qui se in ordine sequebantur. B Universos autem monachos promptos esse ad obedientiam commonebat, ut hoc compendio facile perfectionis apprehenderent celsa fastigia, cordaque sua in timore Christi diligenter excolerent. Sic enim Deo potius quam sibi viverent, dum fructus obedientiæ supplices exhiberent. Hic autem pater venerabilis, quamvis esset spiritalibus actibus occupatus, si quando tamen acciderat ut abesset is cui monasterii curam commiserat, sic adimplebat omnia solus, velut omnium famulus. Et hoc agebat sine aliqua ostentatione vel jactantia, quæ magnas spiritalium virorum solet evacuare virtutes. Nam summa mentis humilitate cunctos edificabat in Domino, utiliter universa dispensans. Omnia quoque monasteria sollicito circuibat, usque dum rursus ad eosdem filios suos paterno repedaret affectu: Quos inveniens in opere Dei sollicito vigilare, gaudebat, multumque profectuum eorum lætabatur augmentis

CAP. XXVI. — Quodam vero tempore, videns aliquos mediocres homines in vicinis locis, dum pascere pecora, a communione sacramentorum Christi abstinere, nec divinorum frui 123 lectione voluminum, qui per omne Sabbatum atque Dominicum solemniter ubique recitantur, inivit consilium cum S. Aprione Tentyrorum episcopo (30), ut in vico eorum jam pene deserto construeretur ecclesia, ad quam convenirent, et mysteria divina perciperent. Quod ubi factum est, cum nec dum essent ordinati clerici, qui solemnia plebi peragerent, ipse ad horam conventus ecclesiæ cum monachis occurrebat salutiferas plebi paginas relegens; quia, ut dixi, nondum ibidem lectores fuerant constituti, nec alii clerici, qui ministeria sacra celebrarent. Quamdiu ergo presbyter et reliquus ordo clericorum aberat, Pachomius veniebat, et sic alacriter ac inverecunde lectoris implebat officium, et ita mentis ac corporis oculos habebat intentos, ut videntes eum populi, non hominem, sed Dei angelum crederent. Unde plures institutione ejus ab errore conversi, facti sunt Christiani. Erat enim circa proximi charitatem valde perfectus, et intantum misericors, ut si quando vidisset aliquos diaboli fraude deceptos, eosque non verum Deum colere, sed vanis inservire simulacris,

super eorum perditione ingemisceret fortiter, et A ubertim lacrymas pro eorum salute funderet.

CAP. XXVII. — Per idem tempus Alexandrinæ ecclesiæ sanctus episcopus Athanasius præerat, vir omni virtute mirabilis. Qui cum solemniter superioris Thebaidæ circumiret Ecclesias, et salutari doctrina in fide Christi plebem institueret, accidit ut ad loca Tabennensium navigio perveniret. Quod ubi Pachomius agnovit, statim cum universis monachis in ejus properavit occursum; omnesque gaudentes et exultantes, cum psalmis et hymnis summum Christi suscipere pontificem; et erat ingens multitudo fratrum qui de ejus adventu lætabantur in Domino. Pachomius vero non se ostendebat antistiti memorato, sed ex industria subtrahens se, in monachorum turmis occuluit, ex hac videlicet causa, quod antefatus Tentyrorum episcopus de eo sanctum Athanasium sæpius exorabat, virum dicens esse mirabilem, et vere famulum Dei, quem ad honorem sacerdotii dignissime promoveret. Id ergo sciens Pachomius, non ei se manifeste monstravit, inter monachorum agmina delitescens, usque dum idem præteriret episcopus, quem intantum venerabatur, ut nullum præstantiorem ipsis temporibus hominem diceret. Compererat enim sanctam vitam ejus et persecutiones innumeras, quas ab Arianis pro Christi pertulerat confessione; charitatem quoque, quam erga universos, et maxime monachos, exhibebat, intento mirabatur animo, eumque toto cordis affectu venerabatur. Nec solum hunc diligebat ardentius; sed et omnes rectæ fidei viros summo studio præferbat. Hæreticos autem detestabatur plurimum, et maxime Origenem, velut blasphemum ac perlidum, vehementer horrebat: qui prævius Arii Meletiique declaratus, sub Heracla (52) venerabili Alexandrinæ civitatis episcopo, de ecclesia pulsus est, quique sacræ Scripturæ dogmatibus exosa atque detestanda, quæ nonnullorum corda subverterent, expositionibus suis admiscuit. Et sicuti solent qui venena temperant, amaritudinem melle contegere; sic iste proprii virus erroris, cœlestium verborum dulcedine liniens, exitiosa rudibus dogmata propinavit. Quapropter universos fratres sollicitius admonebat, ut non solum ipsi Origenis commenta (33) non legerent, sed neque legentibus quidem aurem penitus admoverent. Unde fertur aliquando reperisse volumen ejus, et in aquas misisse continuo, testatus his verbis: Nisi scirem nomen Dei in eo esse conscriptum, omnes garrulitates blasphemiarum ejus ignibus concremassem. Adeo rectæ fidei erat amator, æmulatorque veritatis. Sicut autem inimicis Ecclesiæ odio adversabatur hostili, ita Catholicorum probabatur adgaudere profectibus, et ipsum Christum redemptorem omnium, se in sacerdotibus ejus in Ecclesiæ throno testabatur cernere. Si quando vero fratrem detrahentem cuiquam pro quolibet negotio cognovisset, non solum non credebat ei, sed etiam avertens se mox ab eo, veluti a facie serpentis concitus abscedebat, illud Psalmodiographi frequenter insinians: Detrahentem proximo

suo occulte, hunc persequabar (Psal. e). Nullas (aiebat) bonus de ore suo profert quidquam mali, nec sanctis patribus venenato ore prorsus obloquitur. De qua re multis quidem Scripturis Dei monstrabat indignantis offensam, præcipue tamen Mariæ proferebat exemplum, quæ mox ut adversus Moysen querelas obrectationis effudit, perfusa lepra, divinam judicium vitare non potuit. Hæc docens, utilitatem maximam audientibus conferebat (Num. 12)

CAP. XXVIII. — Comperit autem germana soror ejus institutionem senis præclaram atque sublimem (Ruff. l. III, n. 34); cupiensque videre eum, ad monasterium ejus advenit. Quod ubi agnovit Pachomius, hujuscemodi responsum ei per ostiarium direxit: Ecce, soror, audisti de me quod vivam et incolumis B existam; perge igitur in pace, nec contristeris quod te non videam corporalibus oculis. Quod si volueris hanc conversationem sequi, quam teneo, ut possis apud Dominum misericordiam reperire, 124 cogita tecum diligenter et tracta; et si cognovero, hoc sanctum cordi tuo sedisse propositum, præcipiam fratribus meis ut tibi procul ædificent mansionem, in qua cum disciplina verecundiaque persistas. Nec dubito quod alias exemplo tuo Dominus advocabit, quæ tecum maneant, et per te mereantur salutis æternæ invenire subsidium. Nullam namque requiem in hoc corpore mortis habere poterit homo, nisi qui piis operibus Deo placuerit. Hæc audiens soror ejus, flevit amare: et compuncta divinitus, ad exhortationem saluberrimam mox appulit animum sequere Christo C servire professa est. Hanc ergo mentem germanæ sæe Pachomius agnosceus, Deo gratias egit, qui ei promptam largitus est voluntatem, et protinus religiosioribus imperat fratribus ut ei procul a se monasterium construant. Quod ubi factum est, et illa secundum timorem Dei vitam duceret, convenerunt ad eam aliæ plurimæ, et brevi tempore roagnæ multitudinis mater effecta est. Quas instruens et docens, ut cor a cupiditatibus carnalibus abstrahentes, ad cœlestia et mansura semper attollerent, ipsa et vivendo pariter et loquendo salutis eis itinera demonstrabat. Sanctus autem Pachomius cuidam Petro, ætate jam grandævo, et veneranda senectute conspicuo, præcepit ut interdum famulas Dei visitaret, et sancta exhortatione sustolleret. Habebat enim cum mortificatione passionum omnium, etiam sermonem (sicut scriptum est) sale conditum, eratque oculis mentis et corporis valde castissimus, qui sæpenumero virginibus Christi de sanctis Scripturis loquebatur (Coloss. 1v), et insinuabat ea quæ pertinent ad salutem. Pachomius vero descripsit eis regulas, quibus utentes, jugiter conversationis suæ momenta dirigerent. Exceptis enim melotis, quas feminæ non habent, omnis institutionis earum forma monachis probabatur esse consimilis. Si quis autem de fratribus habebat in monasterio feminarum propinquam aliquam vel sororem, eamque visitare voluisset, mittebatur cum eo unus ex senioribus probatæ vitæ; et primum quidem videbat eam quæ sororibus præerat; et deinde sub ejus præsentia et

aliorum quæ erant provecioris ætatis, sororem suam A vel proximam frater cum omni pudore et gratia sanctitatis cernebat, nihil ei deferens, nec prorsus ab ea quidquam accipiens. Non enim proprium quid habebant quod sibi mutuo largirentur; eratque satis utrisque, solum visitationis officium, memoriaque futurorum cum spe felicitatis æternæ. Si quando vero vel ad structuram, vel ad aliam rem feminæ monachis indigerent, eligebantur magnæ conversationis viri, qui fratribus ad quæsitæ præsentent officia; et cum timore Domini laborantes, refectionis hora revertentur ad monasterium, caventes apud eas quidquam cibi potusque percipere.

Una vero regula tam virorum quam feminarum hodieque perdurat, nisi quod feminæ melotis (ut diximus) minime utuntur (*Pallad. c. 39*). Quod si B defuncta esset virgo, curantes funus ejus reliquæ, cunctaque quæ ad sepulcrum pertinent adimplentes, deferebant usque ad ripam fluminis, quod utraque monasteria dividit, psalmos ex more canentes. Tunc transeuntes monachi cum ramis palmarum et olivarum frondibus, psallentes transvehabant eam, et in sepulcris suis cum hilaritate condebant.

CAP. XXIX. — Hæc talis ac tanta conversatio longe lateque crebescens, sanctique Pachomii nomen ubique perveniens, universos ad agendas Deo gratias excitabat. Non pauci quoque contemnentes hujus mundi negotia, singularem monachorum conversationem et spiritalia studia diligebant: inter quos et Theodorus (34), adolescens annorum ferme xv, Christianis ortus parentibus, et secundum sæculum valde claris, hoc modo conversus est. Undecimo die mensis Tibi, id est, octavo Id. Jan. (35) quædam apud Ægyptum celebratur ex more festivitas. Cernens itaque domum suam nimis amplam ac splendidam, ac bonis omnibus abundantem, per Dei gratiam corde compunctus, talia secum cœpit volvere: Quid tibi proderit, infelix Theodore, si totum mundum lucratus fueris (*Matth. xvi*), et temporalibus utens usquequaque deliciis, ab illis æternis bonis et immortalibus excludaris? Nullus enim potest et præsentibus deliciis perfrui, et perennis gloriæ præmia promereri. Super his ergo fortiter ingemiscens, penetralia suæ domus ingressus est; et procidens in faciem suam, cum lacrymis ait: Omnipotens Deus, qui occultorum es cognitor, tu scis quia nihil horum quæ sunt in hoc sæculo, amori tuo præpono. Propter quod obsecro te misericors, ut in voluntate tua me dirigas, illuminans animam meam miseram, ne in æternæ mortis contenebrata peccatis obdormiat, sed redempta tuo munere, per omnia te collaudet atque glorificet. Hæc eo orante, venit mater illius, et invenit oculos ejus plenos lacrymis, et ait: Quis te contristavit, charissime filii, ut sequestreris a nobis? Nam solliciti ac dolentes ubique te quærebamus, ut nobiscum pariter epulareris. Qui respondit: Perge, quæso, mater, et cibum sume, quia ego nunc manducare non possum. Nec acquievit precibus ejus, ut cum ea comederet.

225 Et cum ad scholam ambularet ut litteras discere-

ret, jejunabat usque ad vesperam. Frequenter autem et biduana jejunia transigebat, per duos annos omnibus pretiosis et delicatioribus cibis abstinens, seque ad perfectam continentiam, quantum ætas illa patiebatur extendens. Cœpit itaque secum tractare, quatenus monasterium expeteret, sanctæque se regulæ manciparet. Et deserens omnia quæ habebat, quosdam religiosos viros reperit, optima institutione viventes; habitavitque cum eis, in Domini timore proficiens.

CAP. XXX. — Quodam vero tempore, contigit ut post orationem vespertinam, cum monachi resedisent, et divina consuecte meditarentur eloquia, unus ex eis disputans, audiente quoque Theodoro, tabernaculum veteris Testamenti et sancta sanctorum ad novos referret populos, ad circumcisionem scilicet atque præputium, dicens quod exterius tabernaculum figuram gereret prioris populi Judæorum, interius autem, quod est sancta sanctorum, vocationem præsignaret omnium gentium, quæ et sacrationis aditus meruisset accessum, et majorum mysteriorum particeps exatitisset. Pro hostiis enim animalium, et pro arca in qua erat manna, et virga Aaron quæ frondeverat, et tabulæ testamenti, pro thuribulo quoque et mensa et candelabro ac propitiatorio, Deus Verbo nobis in sua incarnatione clementer apparuit, et illuminavit nos lumine suæ præsentis; nostrorumque factus est propitiatio peccatorum, et pro manna corpus proprium largitus est ad edendum. Hæc cum monachis qui præsentibus aderant, idem frater religiose dissereret, addidit dicens: Hanc interpretationem a sancto patre nostro Pachomio didici, qui in Tabennensi monasterio monachos primitus congregavit, cum quibus in dies Domiuo auxiliante, profeci. Et credo, quia tanti viri recordatus sum (36), peccata mea remittentur universa. Audiens ista Theodorus, accensus est animo, et intra semetipsum precatus est, dicens: Domine Deus, si talis est vir justus in terris, dignum me fac, ut eum videam, et sequens vestigia ejus, universa mandata perficiam; salvus quoque factus, bona tua, quæ diligentibus te promisisti, promerear. Hæc dicens cum lacrymis, vincebatur amore divino fortiter sauciatus. Post aliquot autem dies venit ad eos quidam venerabilis vir, Pegasus nomine, longæva senectute decoratus, ut visitaret fratres, simulque qualiter agerent scire desiderans. Quem valde Theodorus precabatur, ut se comitem susciperet, et ad sanctum Pachonium perducere dignaretur. Qui nihil differens, cum secum gratanter assumpsit. Cumque pervenisent ad locum, Theodorus adoravit Dominum, dicens: Benedictus es, Domine, qui sic celeriter orationem peccatoris audisti; et sicut abs te poposceram, desiderium meum complere dignatus es. Accedens ergo ad ostium monasterii, mox ut vidit Pachonium, cœpit flere præ gaudio. Ad quem venerabilis pater ait: Noli, filii mi, plangere, quia et ego homo peccator sum, licet Dei opus aggressus sim: et hæc dicens, introduxit eum in monasterium. Qui cum fratrum multitudinem vidis-

set, illuminatos mente, circa divinum cultum pio zelo vehementer incaluit, ac processu temporis magna in virtutibus incrementa percepit. Erat enim largitate divini muneris præditus, et in operibus bonis ac verbis multum prudens; et humilitate atque contritione cordis valde mirabilis, in jeuniis sedulus, in vigiliis intentus, in oratione sollicitus, nunquam penitus omittens, quo minus spiritalis gratiæ majora munera sectaretur. Consolabatur autem plurimos mœrore depressos; et eos qui aliquo peccato deviaverant, admonitione humiliter atque benevola corripiebat.

CAP. XXXI. — Denique tam præclaram ac fulgentem conversationem ejus Pachomius cernens, satis eum dilexit, et in corde suo conseruit. Audiens autem mater ejus quod apud beatum Pachomium moraretur, ad eum protinus advolat, secum deferens episcoporum scripta, quæ præcipiebant ut ei suus filius redderetur. Hanc ergo susceperunt virgines in monasterio, quod a virorum, ut supra dictum est, haud procul aberat; quæ mox multas epistolas sancto Pachomio, similiter obsecrans, ut filium proprium videre permitteret (*Ruffin.*, l. iii, n. 54). Tunc advocans Theodorum Pachomius, ait ad eum: Comperi, fili, quod huc mater tua venerit, et te videre desideret: ecce nobis et episcoporum litteras attulit. Pergens itaque satisfacto matri, maxime propter sanctos pontifices, qui nobis per eam dignati sunt scripta dirigere. Respondit Theodorus: Prius me, venerabilis pater, certum facito, quod post tantam spiritalium rerum cognitionem, si videro eam, non dabo inde rationem Domino in die judicii, et quod præcipis faciam. Hanc enim juxta mandatum Christi cum toto mundo deserui. Et quomodo eam in offensionem fratrum nunc audeo conspiciere? Nam si prius, ante manifestationem tantæ gratiæ, filii Levi parentes proprios ignorarunt, ut justificationes legis implerent (*Exodi xxxii; Deut. xxxiii; Levit. xxi*), quanto magis ego, qui tanti muneris particeps factus sum, parentes non debeo divini præponere charitati, dicente Domino in Evangelio: Qui diligit patrem aut **126** matrem super me, non est me dignus (*Math. x*)? Dicit ei Pachomius: Si probas id tibi non expedire, filii mi, non te cogo. Hoc autem eorum est qui perfecte renuntiant huic mundo, et seipsos sibi penitus obnegant. Oportet enim monachos, inutiles et sæculares salutationes et colloquia vana diffugere, et his qui membra Christi sunt pia mente sociari. Si quis autem passione quadam sæculi captus, dicit: Parentes caro mea sunt, eos diligere debeo, audiat beatum Petrum apostolum prædicantem: A quo quis separatur, huic et servus efficitur (*II Pet. ii*). Qui ergo vincitur amore carnis, servus sine dubio est carnis. Cumque non acquievisset Theodorus matri se præsentare, decrevit et illa in ipso monasterio cum Christi permanere virginibus, hæc apud se pertractans: Si voluntatis Domini fuerit, inter alios saltem monachos videbo eum: et propter hanc occasionem, meam quoque lucrabor animam, dum in hac sancta conversatione persisto. Constat igitur eos qui rigo-

rem pro nomine Christi, non pro vana laude custodiunt, plurimas utilitatis causa virtutes cæteris adhibere, licet videantur ad breve tempus nonnullos offendere.

CAP. XXXII. — Igitur sicut hujus studium ad æmulationem eorum qui meliora cupiunt imitari protulimus, ita negligentias aliquorum justum credimus intimari, ad cautelam eorum qui ista lecturi sunt. Quidam monachi secundum carnem viventes (*Coloss. iii*), nec veterem hominem curantes exuere, sanctum Pachomium fortiter affligebant; frequenter itaque salutaribus eos monitis alloquens, nullum penitus profectum eorum sentiebat. Unde tristis et anxius, Domino pro eis supplicabat impensius, dicens: Dominator Domine, tu præcepisti nobis diligere proximos ut nos ipsos (*Levit. xix; Matth. xix*). Quia ergo secreta cordis mei agnoscis, obsecro, ne me clamantem ad te pro eorum salute despicias; sed misertus eorum, da illis timorem tuum, ut divinam potentiam cognoscentes, in veritate tibi deserviant, spe promissionum tuarum per omnia roborati; quia nimis affligitur anima mea pro eis, et omnes sensus mei turbantur usquequaque. Hæc dicens, siluit. Post aliquot vero dies videns quod nec per orationem meliores effecti sunt, iterum stans ad orationem, pro eis Domino supplicavit; et quasdam privatas ac proprias regulas eis orandi atque vivendi tradidit, ut saltem quasi servi statuta complentes, paulatim consuescerent ad filiorum munus affectionis industria pervenire. Qui cernentes se post concupiscentias suas ire non posse, præsentiamque sancti Pachomii formidantes, spiritu timoris, non illius casti, decepti sunt; et abierunt retro post Satanam, conversationem ejus admirabilem non ferentes. His itaque recedentibus, grex universus in sui status integritate permansit; magis ac magis ad incrementa virtutum assurgens, sicuti solent in agris optima frumenta lætius efflorescere, cum fuerint ab eis zizania radicitus amputata. Hæc autem retuli, volens ostendere quia sicut nihil obest hominibus sæculo deditis, si se tradiderint monachorum institutis, ita nihil utilitatis affert monachis professio venerabilis, si negligentibus existunt; sed nec oratio paterna, nec condescensio eos poterit adjuvare torpentes.

CAP. XXXIII. — Confessor interea Dionysius presbyter et oeconomus, id est, dispensator Ecclesie Tentyrorum, amicissimus sancti Pachomii, comperit ab aliquibus quod ex aliis monasteriis ad eum venientibus, non concedat cum suis fratribus vesci, sed eos sequestrato loco juxta monasterii fores accipiat. Contristatus itaque plurimum super hac re, venit ad eum; et increpantis potius assumens animum quam monentis, siebat: Non recte facis, abba, charitatem fratribus deditam non æqualiter omnibus exhibens. Qui correctionem ejus cum multa longanimitate patientiæque suscipiens, ita respondit: Novit Dominus propositum meum, et paterna tua cognoscit affectio, quod nunquam evulsi bet animam cupiam contristari, nec dicam spernere. Quomodo igitur hoc

anderem agere, ut meum contra me Dominum provocans irritarem, qui manifeste testatur in Evangelio dicens : Quamdiu fecistis uni ex minimis fratribus meis, mihi fecistis (*Math. xxv*)? Accipe itaque satisfactionem meam, venerabilis pater, quia non velut vitans atque spernans eos qui huc veniunt, hoc quod asseris facio ; sed quia in convivio congregationem suscipi, plurimos qui nuper conversi sunt, et diversos eorum mores esse cognosco. Nonnullos autem novi intantum ipsius conversationis ignaros, ut nec monachorum habitum noverint. Inter quos sunt parvuli, tanta simplicitate viventes, ut nec dexteram valeant scire, neque sinistram. Idcirco credidi esse commodius, ut supervenientes fratres seorsum susciperentur, in honore maximo constituti. Hinc ergo non statim patribus vel fratribus qui ad nos divertunt, ullam contumeliam fieri, sed magis debitam reverentiam commodari : præsertim cum statutis horis ad reddendum nobiscum Deo vota sua conveniant, et post hoc singuli ad loca destinata concurrant, quieti operam dantes, me secundum Deum sollicitus usibus **127** eorum necessaria providente. Hæc audiens præfatus presbyter, omni eum laude dignissimum comprobavit, certo cognoscens quod secundum Deum cuncta ageret ; multumque relevatus sancti Pachomii satisfactione, lætus remeavit ad propria.

CAP. XXXIV. — Mulier autem quædam in eadem Tentyrorum civitate patiebatur fluxum sanguinis, et hac infirmitate jam prolixo tempore laborabat. Hæc audiens Pachomium Dei esse cultorem, sanctæque conversatione mirabilem, insuper et Dionysium presbyterum amicum ejus esse charissimum, rogat eum ut sui miseretur, et quasi per occasionem necessariam ad se Pachomium convocet. Qui precibus mulieris flexus, hoc agere non moratur. Cum ergo venisset Pachomius ad ecclesiam, et post orationem Dionysium salutasset, juxta eum protinus assedit. Dumque loquerentur ad invicem, mulier fiducia fidei roborata, credensque dicenti Christo : Confide, filia, fides tua salvam te fecit (*Math. ix*), post tergum ejus latenter accessit, et cucullum, quod operiebat caput ejus, tremens attingit ; statimque sanata est. Et proci-dens in faciem suam, adoravit Dominum, glorificans ejus clementiam, quod tanta per servos suos beneficia credentibus contulisset. Tunc sanctus vir Dionysius factum sentiens, benedixit mulieri, et protinus ad sua repedavit.

CAP. XXXV. — Aliquando vero necessitas exegit ut sepius munimine monasterium vallaretur, in quo opere laborantibus fratribus, ipse lætus ferebat maximum auxilium.

Post aliquantos autem dies monachus quidam presbyter, multorum fratrum pater existens, qui solitus erat sanctum Pachomium crebro visitare, venit ad eum cum uno fratre, propter contentione[m] quæ in monasterio orta fuerat, ex hac videlicet causa : is ipse frater, qui cum eo pervenerat, molestus erat ei nimium, clericatus desiderans dignitatem ; quem

sciens indignum tali munere, diverso modo ne hoc ipsum fieret differebat. Et cum amplius importunitatem ejus ferre non posset, venit ad sanctum Pachomium, cuncta quæ negotii erant eidem pandens, certus quod ipse solus contentiones hujusmodi posset absolvere. Qui cum causam penitus cognovisset, ait presbytero ; Nonne ad hoc venisti, ut per me cognosceres Domini voluntatem? Audi ergo me, et da ei quod postulat, nihil in hac parte desperans. Fortassis enim per hoc officium liberabitur anima ejus de captivitate diaboli. Sæpe namque contingit ut homo malus affectus beneficiis, ad bonos se conferat mores. Desiderium namque meliorum pium novit ingenerare propositum, his duntaxat animabus, quæ non usque adeo negligentia torpore prolapsæ sunt, ut possint studere virtutibus. Nos ergo, frater, hoc agere decet, quod Deo placeat. Sic enim dilectio ejus in nobis esse probabitur, si compatiatur alterutrum. Hoc accepto responso, senior fecit quod sibi fuerat imperatum. Sed frater ille voti compos effectus, ad beatum Pachomium reversus est, jam mente sobrius atque compunctus, et cadens in faciem, confitebatur dicens : O homo Dei, multum sublimatus es a Deo, qui discernens ea quæ pertinent ad salutem, malum in bono vicisti. Si ergo non fuisses erga me mitis atque longanimis, sed aliquid id me rigidum protulisses, ab hoc discedens habitu, a Deo prorsus alienus efficerer. Nunc autem benedictus tu Domino, per quem anima mea salva facta est. Tunc allevans eum de terra venerabilis senex, hortabatur sedulo, ut vitam sumeret congruam dignitati, ne quando negligens, perpetua in futuro tormenta sentiret. Et osculatus eum, dimisit in pace, quem etiam usque ad fores monasterii prosecutus est.

CAP. XXXVI. — Adhuc autem sancto Pachomio ibidem stante, ecce vir a longe festinus veniens, ad ejus vestigia provolvitur, obsecrans ut filiam suam a dæmonio vexatam, per Christi gratiam curare dignaretur. Quo relicto præ foribus ingressus, ipse tale ei responsum per ostiarium dirigit : Non est nobis consuetudo cum mulieribus loqui ; sed si quid habes ex vestimentis ejus, mitte nobis, quod in nomine Domini benedicentes, tibi protinus remittam ; et credimus in Christo quod filia tua isto modo ab inimici libaretur incursu. Cunque tunica puellæ sancto fuisset allata, severe nimis intuitus ait : Non est ejus iste vestitus. Affirmante vero patre atque dicente ejus esse, respondit ei : Et ego novi quod ejus sit ; sed virginitatem suam Deo dedicans, non servavit sanctimoniam puritatem : propter hoc ejus inspiciens tunicam, et intelligens castitatem suam minime custodisse, non ejus esse testatus sum. Spondeat itaque tibi in conspectu Domini deinceps vivere continenter, et propitiabitur ei Christus, sanamque restituet. Pater igitur indignans et mœrens, filiam suam perscrutatus est, et sic esse ut sanctus Pachomius dixerat puellam confessione cognovit. Quæ cum juramento pollicita fuisset nunquam se talia gerere velle, pro ea vir beatus Domino supplicavit, benedicensque oleum misit.

Quo peruncta, sine mora curata est, et glorificabat Dominum jugiter, quod non solum dæmone, sed **128** etiam detestabili conversatione caruisset, et in reliquum continentiae se studiis per Christi mancipasset auxilium.

CAP. XXXVII. — Tali igitur opinione de sancto viro ubique currente, alius nihilominus qui filium suum a dæmonio possessum, sine intermissione deflebat, nec eum perducere poterat ad monasterium, genu nix supplicabat Pachomio, ut pro eo precaretur omnipotentiam Christi. Qui cum orasset, dedit ei benedictum panem, sollicite præcipiens ut ante cibum ex eo paululum semper energumenus sumeret. Cumque esurisset filius ejus, ex ipso pane particulari ei tradidit, sed non permisit immundus spiritus ut exinde omnino gustaret; ex aliis autem panibus qui erant appositi manus suas implevit, coepitque comedere. Pater ergo benedictum panem per frusta comminuens, in interioribus palmarum, sublatis exinde ossibus, immisit; et has ei tantum modo palmas apposuit, ut nesciens id quod factum est, benedictionem percipere mereretur. Quas adaperiens, ille frusta quæ injecta fuerant projiciebat; et ipsas execratus palmas, nihil penitus escæ volebat accipere. Cumque pater eum sine cibo manere diebus plurimis compulisset, fame coactus, ex benedicto pane percepit; ac protinus somno detentus, a maligno spiritu liberatus est. Quem secum pater ad sancti Pachonii vestigia perduxit, laudans et glorificans Deum, qui per servos suos operatur magnalia et gloriosa, quorum non est numerus. Alias quoque sanitates plurimas in virtute sancti Spiritus vir beatissimus faciens, non extollebatur, nec unquam cor ejus elatum est. Habebat autem hanc a Domino gratiam, ut idem semper et æqualis esset in omnibus, animumque in disciplina Domini sollicitum retineret. Et si quando poscens aliquid a Domino, petitionis suæ non consequeretur effectum, non contristabatur omnino, sed patientissimi se sustinebat, sciens hoc expedire vel sibi vel omnibus, quidquid divina misericordia censuisset; quia frequenter intentione sincera videmur postulare contraria, quæ Domini bonitas, cum non concedit, præstare dignatur; et tunc potius clementer exaudit, cum vota nostræ ignorantiae nocte velata non perficit.

CAP. XXXVIII. — Quidam denique juvenis, Silvanus nomine, de scena conversus, ad sanctum Pachonium venit, volens in ejus monasterio commorari. Qui cum susceptus esset, infectus perversa consuetudine sæculi, nullis disciplinæ regulis poterat coerceri; salutemque propriam negligens, dies suos vanitatibus pristinis atque ridiculis occupabat: adeo ut nonnullos ex fratribus everteret, et ad studium simile commoveret. Quod plurimi non ferentes, sancto Pachomio suggerunt ut eum de monasterio pelli præciperet. Ad quam rem non eis annuit; sed æquanimitè ferens, admonuit præfatum fratrem ut se corrigeret, et antiquæ conversationi renuntiaret. Pro quo etiam jugiter Domino supplicabat, ut ei compunctionem cordis solita pietatis abundantia largiretur.

Cumque memoratus juvenis in propria perseveret pravitate, et aliis exemplum perditionis ostenderet, ad postremum visum est omnibus ut a sancta congregatione velut indignissimus arceretur. Sed beatus Pachomius hoc idem credidit differendum. Quem etiam mitissima atque sapientissima correptione conveniens, et cœlestibus erudiens institutis, ita divino timore succendit, et sic anima ejus futurorum fide compuncta est, ut se deinceps abstinere non posset a lacrymis. Emendatus itaque per omnia, magnum cæteris documentum conversionis exhibuit. In omni namque loco et in omni operatione flebat jugiter; et nec tunc quidem, cum cibum inter fratres caperet, a lamentatione cessabat. Quæ res etiam permovit multos ex monachis, qui et dixerunt: Tandem a planctu te cohibe, nec tanta, quæsumus, afflictione dejicias. Qui respondit: Conor quidem, sicut jubetis, a lacrymis temperare, nec possum. Pectus enim meum veluti quædam flamma comburens, quietum me esse non sinit. Rursum ipsi dixerunt: Apud te in secreto tuo, vel certe in orationibus plangito; cum vero convenimus ad mensam, cibum sumere debes, et a fletibus abstinere. Nam possibile est animam et sine istis exterioribus lacrymis semper in compunctione persistere: quia plures e fratribus videntes te flentem, manducare non possunt. Et cogebant eum fateri, cur ita se suis dilueret fletibus. Tunc ait ad eos: Non vultis ut plangam, cum videam me soveri multis obsequiis sanctorum fratrum: quorum et pulvis pedum mihi venerandus est, nec eis me conferre dignum prorsus existimo. Non ergo plangam, quod homo de scena multis peccatis obnoxius, officia tanta percipiam? Timeo valde ne, sicut Dathan et Abiron, me quoque profanum hiatu suo terra deglutiat (*Num. xvi*). Illi namque impiis ausibus manibusque pollutis sancta sibi met usurpare tentaverunt; ego vero post tantam cognitionem divini muneris, animæ meæ salutem desidiosa conversatione neglexi. Ideo quippe ista recolens, non erubescere flere coram omnibus, quia multa facinora mea esse cognosco, quæ jugibus lacrymarum fontibus debeam expiare. **129** Quod si ipsam miseram animam meam per lamenta diffunderem, nihil facerem magnum, quia nullum pro factis meis in præsentem dignum possum reperire supplicium.

Cumque per dies singulos idem frater ad meliora proficeret, omnesque propemodum in humilitate superaret, ita de eo sanctus Pachomius coepit coram omnibus dicere: Testor vos, fratres ac filii, coram Deo et sanctis ejus angelis, quia ex quo cœnobium hoc fundatum est, nullum de fratribus qui mecum sunt vel fuerunt, humilitatem meam secutum esse cognosco, nisi unum tantummodo. Quo, fratres, audito, nonnulli putabant hunc unum esse Theodorum, alii Petronium, alii vero Orsesium. Cumque rogaret Theodorus eum, ut quis ille esset depromeret, et sanctus vir indicare differret, rursus eum Theodorus vehementer urgebat. Alii quoque majores ex fratribus plurimum precabantur ut diceret quis esset cui testimonium tale perhiberet. Tunc respondit Pachomius:

Si scirem eum de quo dicturus sum vanæ gloriæ stimulibus incitari, nunquam eum ostenderem; sed quia proculdubio credo quod per Christi gratiam quantum laudis ei accesserit, tantum ipse munus humilitatis acquireret, idcirco, ut eum possitis imitari, sine metu palam beatificare non desino. Tu quidem, Theodore, et quicumque tui sunt similes, fortiter in monasterio certantes, diabolum vinxistis ut passerem (37), et sub vestris pedibus allisistis eum, per Dei gratiam conculcantes ut pulverem; sed si (quod absit) neglexeritis in aliquo, consurgens is qui sub vestigiis vestris est, adversus vos gravi furore bacchabitur. Juvenis autem Silvanus, quem dudum propter negligentiam de monasterio pellere volebatis, ita prostravit inimicum, et a suis sensibus effugavit, ut nusquam coram eo compareat, altaque humilitate eum per omnia superavit. Et vos quidem fratres labentes opera justitiæ, in his quæ gessistis, gloriosi confiditis; hic autem quanto fortius pugnat, tanto se deteriorem omnibus judicat, ex tota mente totaque virtute inutilem se reprobumque pronuntians. Ideo denique et lacrymas habet in promptu, quia semetipsum nimis humiliat et inclinat, nec alicujus momenti quod gesserit existimat. Diabolum autem nil ita reddit invalidum, sicut humilitas de corde puro, cui tamen correctionis opera probantur adjuncta. Sic itaque viriliter antefatus juvenis Silvanus per octo annorum curricula Deo militans, cursum vitæ suæ finivit in pace. De cujus exitu testatus est beatus Pachomius, quod multitudo sanctorum angelorum cum magna lætitia sumentes animam ejus, velut electam hostiam Christi conspectibus obtulerunt.

CAP. XXXIV. — Eodem tempore Panos civitatis episcopus, Varus nomine (38), per omnia venerabilis ac Deo deditus, rectæque fidei ferventissimus amator existens, audivit dispositionem conversationis Pachomii. Quem missis epistolis evocavit, plurimis verbis exorans ut etiam circa civitatem ejus monasteria optata construeret. Cumque multis ex causis precibus acquievisset episcopi, dum properat ad eum, justum credidit ut per iter omnia monasteria quæ ab eo curabantur, inviseret. Et cum uni ex ipsis monasteriis propinquasset, cujusdam fratris occurrit exsequiis, qui vitam suam negligenter consumpserat. Fratres autem ipsius monasterii funus prosequerantur honorifice, psalmos solitos concinentes, præsentibus quoque defuncti parentibus ac propinquis. Qui cum vidiissent Pachomium, feretrum continuo deposuerunt, ut tam pro mortuo quam pro se Domino supplicaret. Qui mox ut orationem debitam Deo persolvit, conversus ad fratres ait: Desinite psallere. Præcepitque defuncti vestimenta splendida, quibus indutus erat, auferri: quæ coram omnibus fecit exuri, et ita cadaver efferri jussit, ac præter aliquam psalmodiam sepeliri. Igitur fratres cum parentibus ejus et universis qui tunc aderant, novum genus spectaculi contuentes, et obstupefacti nimium, precabantur senem, ut consuetam super eum psalmodiam celebrari permitteret. Quibus cum non acquievisset,

A cœperunt parentes defuncti, culpantes eum, dicere: Quid est hoc spectaculum novum? Quis mortui non misereatur, licet sit inimicus? Sufficiens per se est ipsa calamitas. Noli, quæsumus, inferre mortuo, quod nec belluæ facerent, nec tuam condecet penitus sanctitatem. Nam et nos hinc notamur maximo opprobrio, aliaque quamplurima suspicionum probra nascuntur. Utinam nunquam ad hunc locum venissemus! utinam nec iste monachus fuisset effectus! non hunc æternum dolorem nobis infligeret. Rogamus ergo ut solitam psalmodiam defuncto restituas. Qui respondens ait: Vere, fratres ac filii, plus vobis præsentis mortui misereor, intantum ut vobis de visibili re ac temporali eurantibus, ego de invisibili ejus substantia sollicitudinem geram, et idcirco hæc erga eum fieri decernam. Et vos quidem majores illi dolores per hunc honorem, quem putatis, acquiritis; ego autem quantulamcunque ei requiem vel satisfactionem (39) per hanc injuriam præparo. Propter quod non curo pro hoc exanimi corpusculo, sed pro immortalis ejus anima satago, quæ et hanc carnem rursus in resurrectione receptura est incorruptam et integram. Alias autem si hoc quod vultis annuero, veluti placens hominibus judicabor; atque ut ad præsens vobis satisfacisse videar, id dispicio. quod ei prodesse poterit in futuro. Fons enim bonitatis Deus noster existens, occasiones quærit, per quas opulenta super nos data pietatis suæ effundat, remittatque nobis peccata, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Nam cum dicat in Evangelio, qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro, dat indubitanter intelligi quod sunt quædam delicta, quæ possunt et post hanc vitam, si pro eis supplicetur, ignosci (*Matth. xii*). Nos ergo quos dignos judicavit Christi potentia divinæ suæ dispensationis exercere medicinam, si non unicuique congruens adjutorium proferamus, profecto veluti contemptores æstimabimur, et audiemus illud quod scriptum est in prophetia (*Act. xiii; Habac. i*): Videte contemptores et admiramini, et disperdimini. Et ideo, quæso, sinite defunctum a propriis malis aliquatenus exui, et quantulamcunque requiem in illo futuro examine promereri. Sepelire ergo eum sine psalmis, ut dixi. Potens est etenim Deus benignus et clemens, D multumque misericors, pro supplicatione nostræ parvitatæ eum in æternam suam requiem collocare. Hæc cum dixisset, abierunt, et secundum quod venerabilis Pater præceperat, eum in monte, ubi erant parata monumenta, sepelire curaverunt.

CAP. XL. — Moratus est autem sanctus ibidem cum monachis duobus diebus, docebatque in primis singulos timorem Domini, deinde qualiter adversus diabolum dimicare deberent, et insidias ejus per Christi possent declinare gratiam.

Tunc nuntiatur ei quod frater quidam de Chinosbosciorum monasterio gravi infirmitate detentus, benedictionem precis ejus ultimam postularet. Hæc audiens domo Dei, confestim secutus est eos qui

hæc sibi retulerant. Cumque concitus proficisceretur, et duobus vel tribus millibus abesset a monasterio quod petebat, auditiv suavissimam vocem in aere personantem; suspiciensque vidit ipsius fratris animam veloci cursu ab angelis Domini laudantibus ad beatam vitam perennemque sustolli. Comites autem Pachomii cum neque vocem audirent, nec quidquam sentirent penitus, sed tantummodo cernerent eum ad Orientem diu suspicere, dicunt ei: Cur stetisti, Pater? Properamus, ut possimus occurrere. Qui respondit: Frustra jam currimus; hoc enim est quod diu considero, quemadmodum frater ipse ad gaudia perpetua deducatur. Quem cum rogarent ut eis exponeret quomodo vidisset animam, quantum poterant audire, narravit eis ex his quæ ipse conspexerat. Quidam igitur ex his euntes ad memoratum monasterium, et diligenter inquirentes qua hora frater ille dormisset, ea quæ a sancto didicerant virò, vera omnia cognoverunt. Hæc autem retulimus duabus ex causis: primum, volentes ostendere beatum senem nimium fuisse perspicacissimum, gratiamque possedisse propheticam, ac longe posita intellectualibus oculis prævidisse; deinde, ut tales semper imitantes, malorum consortia sollicitè vitarem. Et de his quidem nobis hactenus dicta sufficiant.

CAP. XLII. — Sanctus ergo Pachomius ad antefatum episcopum cum suis monachis veniens, ab eo in summa veneratione susceptus est. Nam festivitatem maximam in ejus celebravit adventu, deditque ei loca ubi sperata monasteria conderet, sicut dudum per scripta rogaverat, quæ etiam venerabilis vir cum alacritate construxit. Et cum maceræ munimen in circuitu duceret, ne quis facile posset irrumpere, quidam pestilentes homines, quos diaboli cæcavit invidia, nocte venientes, quæ constructa fuerant destruebant. Sed non in longum malignitatis eorum poena dilata est. Nam cum senex discipulos suos ad tolerantiam commoneret, et illi nequissimi juxta consuetudinem convenissent, ut facinorum suorum cœpta perlicerent, ab angelo Domini protinus exusti sunt, et velut cera a facie ignis ad nihilum sunt redacti. Fratres ergo velociter universum consummaverunt ædificium; in quo beatus Pachomius constituit monachos, religiosos viros, quibus Samuelem preposuit, hilarem virum, et dono frugalitatis eximium. Quia vero prædicta monasteria in suburbano fuerant instituta, idem sanctus ibi voluit manere diutius, usque dum hi quos ordinaverat, Christi munere firmarentur.

CAP. XLIII. — Interea philosophus quidam civitatis ipsius, audita servorum Dei opinione, venit ad eos, scire volens quid essent, quidve profiterentur; et videns aliquos ex monachis, ait ad eos: Vocate mihi Patrem vestrum, quia de rebus necessariis cum eo disputaturus sum. Cum cognovisset autem sanctus vir quia philosophus esset, misit ad eum Cornelium et Theodorum, præcipiens eis ut ad ea quæ sciscitaverit prudenti responsione satisfacerent. Egressus igitur ad eum philosophus ait: Multus ad nos sermo

delatus est, quod sapientiæ geratis studium, et **131** juxta religionem vestram, quietem diligatis impensius, insuper etiam prudenter his qui proponunt aliquid satisfacere videamini, et ideo de his quæ legistis vos interrogare disposui. Cui Theodorus: Profer, ait, quod vis. Et philosophus: Habes, inquit, tu mecum disceptationem, ut quæ fuerint quaesita dissolvas? Cui Theodorus respondit: Exprime jam quæ intendis. Tunc philosophus ait: Quis, non natus, mortuus est? Quis rarus natus, a morte substractus est? Quis autem, cum sit mortuus, non est fetore corruptus? Et ait Theodorus: Non grandis, inquit, hæc propositio tua, o philosopho; nam facile quod inquiris solvam. Quis non natus, mortuus est, habetur Adam protoplastus. Qui vero natus est, nec tamen mortuus est, existit Enoch, qui Deo placuit, atque translatus est. Qui mortuus est autem, nec fetore ullo corruptus, exer est Loth, quæ convorsa in statum salis (Gen. xix), quæ usque nunc in eo habitum pro incredulorum perdurat exemplo. Et ideo consilium do tibi, o philosopho, ut has ineptas propositiones tuas et inanes decerens quaestiones, ad verum Deum quem colimus, te sine dilatione convertas, remissionemque peccatorum tuorum pro æterna salute percipias. Ad hæc philosophus obstupefactus, nihil inquisivit ulterius; sed discedens, acumen viri, responsionemque tam celerem paratamque miratus est.

CAP. XLIII. — Profunde Pachomius in hedem monasteriis nuper extructis, diebus pluralis immoratus est. Exinde profectus est, atque ad aliud monasterium, quod sub ejus erat ditione, pervenit. Quem cum fratres omnes, in occursum ejus properantes, summa veneratione susciperent, infantulus quidam de ipsa congregatione, qui inter alios occurrerat; clamare cœpit ac dicere: Vere, Pater, ex quo hinc ambulasti, nullus nobis olera nec legumina aliquid coxit. Ad quem sanctus grata mente respondit: Non contristeris, fili mi, ego jam coquam. Ingressusque monasterium, post orationem venit ad coquinam; et inveniens fratrem qui coquinæ præerat, psithos (id est, tegetes) operantem, quæ multas vulgus appellat, ait ad eum: Dic mihi, frater, quantum temporis habes, ex quo non coxisti fratribus olera vel legumina? Qui respondit: Sunt fere duo menses. Et sanctus Pachomius ait: Quare contra præceptum facere voluisti, ut tanta fratrum negligenter utilitas? Qui sub humili satisfactione respondit: Optaveram quidem, venerabilis Pater, quotidie implere ministerium meum; sed quia quidquid coquebam, non consumebatur a fratribus, quia omnes abstinent (soli quippe pueri aliquid cocturæ percipiunt), ne tanto labore paratæ projicerentur expensæ, propterea palmentum non coxi. At ne otiosus essem, psithos (40) elegi cum fratribus texere, sciens unum de his qui mihi deputati sunt ad opus hujusmodi posse sufficere, ut parvas escas, id est, olivas et herbas ad refectio-nem fratribus pararet. Hæc audiens Pachomius: Et quot sunt, inquit, psithi, quos te factæ dixisti? Qui

respondit : Quingenti. Et ille. Defer, inquit, huc omnes, ut videam. Qui cum fuissent allati, protinus eos igne supposito jussit exuri. Tunc ait illis : Sicut vos traditam vobis erga dispensationem fratrum regulam despexistis, sic ego passim labores vestros incendio concremavi, quatenus cognoscatis quam perniciosum sit Patrum instituta convellere, quæ pro animarum salute provisæ sunt. An ignoratis quod gloriosum sit semper abstinere presentibus? Nam si quis ab ea re quæ in ejus est potestate divina consideratione se continet, magnum consequitur a Domino præmium. Ab ea vero re, ejus utendi licentiam non habet, quadam noscitur necessitate cohiberi; et ideo propter abstinentiam coactam atque inutilem frustra videtur expectare mercedem. Denique cum plures escæ appositæ fuerint, si fratres parcius his utuntur propter Deum, tunc apud Deum sibi maximam spem reponunt. De cibis autem quos non vident, nec eis ad percipiendum facultas ulla tribuitur, quomodo pro parcimonia præmium conceditur? Ideoque propter exiguos sumptus tanta fratrum non debuit intermitteri commoditas.

CAP. XLIV. — Hæc cum loqueretur ad eos, et sufficienter eorum delicta corriperet, ostiarius ad eum festinus ingressus est, magnos viros et anachoretas egregios indicans advenisse, qui eum videre desiderarent. Quos illico jussit intrare, debitaque reverentia salutans eos, post orationem per fratrum ducebat cellulas, et omnia eis monasterii loca monstrabat. Qui rogaverunt senem ut cum ea de quibus cuperent rebus secreto loquerentur. Tunc vero duxit eos seorsum, seditque cum eis. Illis autem de rebus abditis atque arcanis altius disputantibus, cepit sanctus Pachomius odorem sentire terrimum. Videbat enim eos exulto satis uti sermone, et in Scripturis sanctis paratos existere, nec poterat de intolerantia fetoris aliquid vel cogitare, vel dicere. Ubi ergo de divinis eloquiis diutius disputarent, et hora nona jam refectionis tempus indiceret, surgentes ipsi, mox abire voluerunt. Quos sanctus vir enixius orabat ut cibum pariter sumerent. Qui noluerunt penitus acquiescere, dicentes festinare se ante occasum solis 132 ad propria remeare. Et vale dicentes ei, sine mora profecti sunt. Tunc sanctus Pachomius volens certius causam fetoris agnoscere, in orationem prosternitur, exorans Dominum quatenus sibi quales essent pandere dignaretur. Moxque cognovit quod impietatis eorum dogmata, quibus probabantur imbuti, tantam perniciam de eorum cordibus exhalarant. Nec mora, viros ipsos insequitur, et apprehensis ait : Unum volo vos interrogare sermonem. Qui dixerunt : Interrogamur, ait, Origenis commenta legistis? Qui negantes, dixerunt : Nequaquam. Quibus ait : Ecce contester vos coram Domino, quod omnis homo qui legit Origenem, et consentit his quæ prave disseruit, in profunda perveniet inferorum, hæreditasque ejus erunt vermes et exteriores tenebræ, quibus iniquorum animæ sine fine punientur. En ego, quod mihi manifestatum est a Domino, vobis sollicitè nuntiavi.

Ex hoc innocens ero; vos videritis, si ea quæ sunt recta respueritis. Quod si mihi vultis acquiescere, Deoque placere per omnia, cunctos Origenis libros in flumen mergite, ne ab illis vos ipsi mergamini. Hæc dicens, discessit ab eis. Et rediens ad exercitium solitæ virtutis, reperit fratres in oratione consistere, cum quibus alacriter hymnos cantilenæ spiritalis explicuit.

CAP. XLV. — Monachis igitur ad vescendum convenientibus, venerabilis senex in cellulam, ubi consueverat supplicare Domino, se recepit. Et obscurans ostium, orabat intente, memor visionis quam aliquando conspexerat; et obsecrabat Dominum, quatenus ei declararet statum monachorum qui futurus esset, vel quid post ejus obitum in tanta congregatione contingeret; et ab hora nona usque ad illud tempus quo frater qui nocturnis orationibus præerat vocem mitteret, et ad preces solitas excitaret, instantiam suæ supplicationis extendit. Cumque precaretur attentius, subito circa mediam noctem visionem cernit, quæ eum juxta petitionem propriam de statu posteriorum suorum plenius edoceret. Nam monasteria sua vehementius dilatando, nonnullosque pie vieturos et continenter agnovit, neglecturos etiam plurimos didicit, suamque salutem penitus esse perdituros. Vidit ergo, sicut ipse narravit, multitudinem monachorum in valle quadam profunda satis atque caliginosa consistere, et alios exinde velle conscendere, nec valere, quia occurrebant ex adverso sibi, nec invicem dignoscere poterant, nec de profundo illo et tenebroso loco prorsus emergere; alios autem frustra conatos præ lassitudine ruere, atque ad inferos pervenire; alios, jacentes, miserabili ac lacrymosa voce de flere; nonnullos vero cum maximo labore conscendere, quibus in ascensu ipso lux protinus occurrebat, in qua constituti referebant Deo gratias quod evadere potuissent. Ita Pachomius intellexit quæ novissimis essent eventura temporibus; cæcitateque mentis eorum qui post futuri sunt, et errorem cordis, bonorumque defectum valde doluit; maxime vero, quod præpositi tunc negligentes ac desidiosi forent, nec in Deo confiderent, sed concordia discordiosa uterentur, placentes stultæ multitudini, et ostentantes habitum monachorum, nullaque bona opera præferentes. Semel autem pessimis primatum tenentibus, ipsumque nomen sanctæ conversationis ignorantibus, necesse est æmulationes ac jurgia generari, et quis præsit ac major sit, ambitiosa lite contendere; et reprobari quidem bonos, ac malos eligi; nec probitate morum, sed antiquitate vel ordine unumquemque velle cæteris anteferri. Unde neque aliqua bonis viris loquendi fiducia suberit pro utilitate communi, sed erunt in silentio et quiete, aut certe sub colore honestatis magna persecutionibus affligentur. Et quid est opus singula recensere, cum omnia pene quæ sunt regulis submixta divinis, humanis commutabuntur illicebis? Tunc Pachomius exclamavit ad Dominum, cum lacrymis dicens : Omnipotens Deus, si sic erit, ut quid permisisti cœnobîa ista constitui? Si enim in tempo-

re novissimo, quicumque fratribus præerunt perversi futuri sunt, quales erunt illi qui sub eorum regimine versabuntur? Cæcus enim si cæco ducatum præbet, uterque in foveam cadit (*Math. xv*). Heu me! quia frustra et supervacue laboravi. Memento, Domine, studiorum meorum, quæ tuo munere perfecisti; memento famulorum tuorum, qui tibi tota mente deserviunt; memento testamenti tui, quod usque ad consummationem sæculi a tuis promisisti custodiri cultoribus. Tu nosti, Domine, quia ex quo suscepi hunc habitum monachi, nimis humiliatus sum in conspectu tuo, nunquam satiatus sum pane, et aqua, vel qualibet creatura alia quam fecisti.

Hæc eo dicente, vox ad eum facta est, dicens: Ne glorieris, Pachomi, cum sis homo, et indigeas misericordia, quia cuncta quæ condidi, mea miseratione subsistunt. Qui confestim prostratus in terra, misericordiam Domini postulabat, dicens: Omnipotens Deus, veniant mihi miserationes tuæ, et vivam (*Psal. cxviii*); et ne auferas misericordias tuas a me, quia misericordia et veritas tua semper susceperunt me (*Psal. xxxii*). Scio enim ego, Domine, quia nutant et claudicant universa sine protectionis tuæ auxilio. Hæc cum dixisset, astiterunt super eum angeli lucis; et juvenis in medio eorum, ineffabili pulchritudine atque claritate resplendens, qui instar solis ex se fulgoris radios emittebat, habens super caput coronam spineam. Et levantes a terra Pachomium angeli, dicunt ei: Quoniam petisti a Domino misericordiam, ecce venit tibi misericordia tua, Deus gloriæ Jesus Christus Filius Dei Patris unigenitus, qui missus est in hunc mundum, et pro salute generis humani crucifixus est, spineam ferens in capite coronam. Et Pachomius ait: Oro, Domine, nunquid ego te crucifixi? Et Dominus placidior ait ad eum: Non tu quidem crucifixisti me, sed parentes tui. Verumtamen animæquior esto, et confortetur cor tuum, quia posteritas tua manebit in sæculum, nec usque in finem mundi deficiet; ipsique qui post te futuri sunt, de profunda illa caligine liberabuntur, quotquot vixerint abstinenter, et curam salutis propriæ gesserint. Modo namque qui præsentia tua se continent, tuarum sequentes exempla virtutum, maxima gratiæ luce resplendent; post te vero, qui in hujus sæculi caligine fuerint immorati, quia prudenter intelligunt quæ petenda sunt, quæve fugienda, et spontanea voluntate nullo humanitus utentes exemplo, de tantis exsilierint tenebris, omnemque justitiam servantem, æternam vitam toto corde dilexerint; amen dico tibi quia cum istis erunt qui nunc tecum in summa continentia et sanctitate præclari sunt, eandemque salutem ac requiem sortientur. Hæc dicens Dominus, ascendit in cælum. Sic autem illustratus aer est, ut splendor lucis illius non possit humanis sermonibus explicari.

CAP. XLVI. — Tunc sanctus Pachomius super his quæ sibi ostensa sunt, vehementer admirans, ad nocturnam synaxim cum universa fraternitate convenit. Et officio sancto solemniter adimpleto, cuncti

monachi juxta consuetudinem coram sene ad audiendum verbum Dei constituerunt. Qui aperiens os suum, docebat eos, dicens: Filioli mei, quantacunque vobis est virtus atque possibilitas, pro salute vestra certate fortiter, et adversus armatum hostem viriliter dimiccate: prius quam veniat tempus, quod nosmetipsos, si tamen inertes fuerimus ac desides, miserabili lamentatione plangamus. Non negligamus dies nostros, quos largitus est nobis Dominus; sed operemur in eis cum omni alacritate virtutem. Dico enim vobis, quoniam si sciretis quanta sanctis in cœlestibus bona parata sunt, et quæ tormenta manent eos, qui a virtutis itinere deviaverunt, cognitaque veritate, non in ea digne versati sunt, summis utique viribus æterna supplicia vitantes, hæreditatem illam beatam, quæ Dei famulis promissa est, festinaretis adipisci: quam nemo, nisi malus ac perditus, fugit ac negligit; quia quid amittat, penitus nescit; quem jam jamque respiscere oportet, et terrenis absolvi cupiditatibus, ut mala præterita deslendo jugiter, indulgentiam Domini consequatur, et sic ad meliora conversus, iter suum dirigat, quantum in exitu vitæ lætus existens, ad cœlestem Regem cum magna laude perveniat; quando terrestre hoc habitaculum deserens anima, ad cognitionem suæ substantiæ properat; quando cœlestibus sociata virtutibus, ad Patrem luminum pervenire festinat. Quid extollitur homo per vanam gloriam? Quid erigitur pulvis? Quid superbit terra et cinis (*Eccli. x*)? Plangamus nos ipsos potius dum tempus habemus, ne cum fuerit expleta singulis terminata dilatio, tunc inveniamur tempus poenitentiae exposcere, quando jam accipere non meremur. In hac enim vita nobis peccata delere permissum est; in inferno autem, sicut a sancto David propheta didicimus, quis confitebitur Deo (*Psal. vi*)? Nimis anima illa probatur infelix, et omni lacrymarum fonte plangenda, quæ sæculo reuntians, iterum sæculi actibus implicatur, et inutilibus dudum curis exuta, rursus redit ad duræ servitutis obsequia. Et ideo, charissimi fratres, ab hoc instabili mundo, et post paululum transituro, perpetuam beatamque vitam nobis non patiamur auferri. Vereor autem, et totus penitus intremisco, ne carnis nostræ parentes usi sæculi rebus, et vitæ præsentis occupati negotiis, qui putabant nos deseruisse mundi mala, et ab hinc jam vita frui perpetua, suo nos judicio condemnent, dicentes nobis: Quomodo lassati estis in semitis vestris (*Sap. v*), tantis obsessi miseriis? Ex vestra namque tam magna tristitia, nobis etiã mæror accessit, et pœnis nostris vester ignis adjectus est. Rami quippe nostri facti sunt inutiles, nec fructus quos in flore monstraverunt ediderunt. Sed et illud propheticum ne nobis ingerant, expavescō: Ideo in deprædationem venerunt dilecti, facti sunt abominabiles, et corona capitis eorum sublata est. Civitates ad Austrum sitæ, clausæ sunt, nec est qui aperiat eas (*Jerem. xliii*). Tollatur enim impius, ne videat gloriam Dei (*Isa. xxvi, secundum Septuag.*).

Hæc cogitantes, fratres mei, totis certemus viribus, ne ab hoste superemur. Ille semper insistit ut perimat, nos sollicito vigilemus, ne (quod absit) ejus fraude perimamur.

Ante omnia præ oculis habeamus ultimum **134** diem, et momentis singulis æternorum dolorum supplicia formidemus. His enim causis anima se consuevit agnoscere, corpusque proprium jejuniis ac vigiliis deprimens, ipsa in morere luctuque continuo perseverat, donec Spiritus sancti calore succensa, supernæ contemplationis mereatur auxilium, et a contagiis exsoluta terrenis, divinis jugiter exsatiatur alloquiis. Alias etiam qui semper hæc cogitat, puritatem mentis obtinet, humilitatem cordis acquirit; vanam gloriam respuit; omni sæculari prudentia carere contendit. Philosophetur ergo, charissimi fratres, anima spiritualis quotidie adversus crassam carnis sæ materiam; omnique circumspectione cum ea taliter agat, quatenus ad meliora sibi consentiat. Et cum vespere pervenitur ad stratum, singulis membris corporis sui dicat: Donec simul sumus, obedite mihi suadenti quæ recta sunt, mecumque Domino cum alacritate servite. Manibus quoque suis dicat: Veniet tempus quando jactantia vestra cessabit, quando pugillus administrator iracundiæ non erit, quando palmæ, quæ ad rapinas extensæ sunt, conquescent. Pedibus dicat: Erit quando ad iniquitatem non valebitis prorsus excurrere, quando pravitate itinera non poteritis intrare. Cuncta quoque membra sua similiter alloquatur, et dicat eis: Antequam mors nos ab invicem dirimat, et separatio quæ per peccatum primi hominis accidit, impleatur, certemus fortiter, stemus perseveranter, viriliter dimicemus, sine torpore atque pigritia Domino serviamus, usque dum rursus adveniat, et temporales abstergens sudores nostros, ad immortalia nos regna perducatur. Fundite lacrymas, oculi, demonstra caro, tuam nobilem servitutem, collabora mecum in precibus, quibus Deo confiteor, ne, cum requiescere vis atque dormire, perpetua nobis cruciamenta conquiras. Et ideo vigila semper in operibus tuis, quia si te sobrie gesseris, bonorum tibi retributio copiosa proveniet. Quod si neglexeris, tormentorum genera miseranda te succident; et tunc audietur ululatus animæ deflentis ad corpus: Heu me! quia colligatum tibi, et propter te posnam perpetuæ condemnationis excipio. Si hæc intra nos assidue retractemus, efficiemur vere templum Domini, et Spiritus sanctus habitabit in nobis, nec ulla nos Satanæ poterit ulterius circumvenire versuta (*I Cor. iv*). Super decem millia quoque pædagogorum magistrorumque doctrinam, timor Domini per cogitationes hujusmodi nos erudiet, prudentesque custodiet: et quæcumque forsitan humano sensu non valemus attingere, hæc nobis Spiritus sanctus inspirabit. Nam quid oremus, ut beatus ait Apostolus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (*Rom. viii*). Erant quidem et alia plurima quæ diceremus; sed ne vos multum laborare

A cogamus, hunc terminum sermonibus nostris imponimus. Deus pacis et gratiæ confirmet vos atque corroboret in timore suo, fratres. Amen. Hæc dicens, sine mora surrexit, et commendans eos Domino, profectus est.

CAP. XLVII. — Cumque pergeret ad monasterium, cui cognomen erat Tabennense, cum Theodoro et Cornelio, cæterisque quam plurimis fratribus, substitit parumper in itinere, velut interrogans aliquem de quodam secreto negotio; et cognovit in spiritu unum de mandatis quæ præfixerat in monasterio, fuisse neglectum. Præceperat enim fratribus qui in pictoria arte laborabant, ut si quando facerent oblationes, nihil loquerentur supervacuum, sed apud semetipsos salutaria meditarentur eloquia. Vocavit ergo Theodorum, qui ipsius monasterii curam gerebat, et dicit ei: Vade secreto, et sollicitius inquire, quid fratres sero, cum oblationes facerent, sunt locuti; et quidquid deprehenderit, ad me referre curabis. Qui pergens, diligenter investigavit omnia, et ea quæ didicit sancto Pachomio nuntiavit. Qui dixit: Num existimant fratres quod traditiones quas eis dedimus servandas humanæ sint, et nesciunt quod pro contemptu etiam minimi mandati magna pericula negligentes maneant? Nunc vii diebus Israel silentium circa Jerichuntinam civitatem concorditer tenuit, deinde tempore constituto totus populus exclamans civitatem protinus cepit; et ita præceptum Dei, quanquam datum per hominem, nulla dissimulatione contempsit? Nunc ergo vel deinceps monachi præcepta nostra custodiant, ut hoc eis peccatum negligentiae remittatur, siquidem et nos ipsi quæ aliis indicimus omni sollicitudine custodimus.

Tunc ingressus monasterium, post orationem venit ad fratres, qui psalthos operabantur, sedensque cum eis, cœpit et ipse texere. Transiens autem puerulus qui constitutus erat ad obsequium ejus, qui septimanam faciebat (**41**), intendit texentem beatum Pachomium, et dicit ei: Non bene, Pater, operaris, alio modo abbas Theodorus intexit. Et mox surgens ait ad puerum: Ostende mihi, fili, quomodo texere debeam. Et cum didicisset ab eo, sedit rursus ad opus suum, mente tranquillius, et in hoc **135** facto superbiæ spiritum comprimens. Nam si secundum carnem quantulumcumque saperet, nequaquam pueri monitis acquiesceret; sed potius increpasset eum, quod ultra ætatem suam loqui præsumeret.

CAP. XLVIII. — Alio vero tempore, cum se removisset ab omni conspectu, et in secreto suo moraretur, introivit ad eum diabolus habitu simulato, et ex adverso consistens: Ave, inquit, Pachomi. Ego sum Christus (**42**), et venio ad te fidelem amicum meum. Tunc ipse, revelante sibi Spiritu sancto, visionem renuens inimici, cogitabat intra se, atque dicebat: Adventus Christi tranquillius es, et visio ejus omni timore libera, et gaudio plena est; protinus enim et humanæ cogitationes abeunt, et desideria æterna succedunt; ego autem nunc turbatus, variis cogitationibus æstuo. Et continuo surgens, et

Christo signo se mulfens, extendit manus suas et ipsum comprehenderet. Et exsufflans in eum dixit: Discede a me, diabole, quia maledictus es tu, et visio tua, et artes insinuarum tuarum, nec habes locum apud famulos Dei; et factus veluti pulvis, cellulam ejus molestissimo fetore complévit; ita ut ipsum corrumperet aeternam, voce magna proclamans: Modo te licitatus essem, et tibi meam potestatem redegissem, sed præcelsa est virtus Christi: ideo deludor a vobis in omnibus. Verumtamen quantum possum, vos impugnare non desinam; oportet enim me opus meum sine intermissione complere. Pachomius ergo confortatus Spiritu sancto, confitebatur Domino, gratias ei agens de miris erga se beneficiis atque muneribus.

CAP. XLIX — In hoc etiam monasterio quadam nocte cum Theodoro deambulans, subito procul intulit est grandem phantasiam, multa seductione compositam. Erat enim in habitu mulieris, excedens omnem humanam pulchritudinem, ita ut formæ ejus expositio et visus exponi non posset. Hanc videns etiam Theodorus, turbatus est valde, et vultus ejus immutatus est. Quem venerabilis senex videns nimium formidare: Confide in Domino, ait, o Theodore, nec aliquatenus expavescas. Hæc dicens, stetit in oratione, supplicans Domino, ut stupenda illa phantasia divinæ majestatis præsentia solveretur. Cumque simul orarent, cœpit illa proxima fieri, quam præcedebat plurima dæmonum multitudo. Cum ergo preces suas Pachomius explicasset, illa veniens, ait ad eos: Quid superflue laboratis, dum contra me nihil agere potestis? Ego namque potestatem acceptam a Domino tentare quos volo. Et interrogavit eam Pachomius, dicens: Quid vis esse, vel unde venis, aut quem tentare tu queris? Quæ ait: Ego sum diaboli virtus, et mihi est caterva dæmonum tota subjecta. Ego sum quæ sancta lumina in terram præcipito, et caligine mortiferæ voluptatis involvo. Ego Judam quoque decepi, et ab apostotatus deject fastigio. Et te igitur, o Pachomi, expetivi a Domino, et impugnare non cesso; nec possum amplius opprobria dæmonum sustinere, quod universis impugnationibus ac præliis meis superiorem te esse demonstraveris. Nullus enim me, sicut tu, sine viribus reddidit. Nam juvenibus et senibus, necnon et pueris doctrinam tuam subdidit; et ut ab eis penitus conculcar, effecti: tantum congregans contra me exercitum monachorum, et muro inexpugnabili Dei timore circumdans ita, ut ministri mei non valeant ex vobis quemquam sua multiplici fraude seducere. Hæc autem nobis omnia contingunt propter Verbum Dei, factum hominem, qui vobis potestatem tribuit nostram proculcare virtutem. Et Pachomius ait: Quid igitur? Me solum, sicut dixisti, tentare venisti, an non alios? Et te, ait, et qui tui sunt similes. Iterum sanctus vir interrogavit eam, dicens: Ergo et Theodorum? Illa respondit: Et Theodorum expetivi, et potestatem accepi tentare vos, sed appropinquare vobis penitus nequeo. Et interrogantibus eam cur

non posset id agere, respondit: Si vobiscum pugnaverem, non parva vobis utilitatem commoda ministrabo, maxime tibi, o Pachomi, qui ad tantam celsitudinem pervenisti, ut corporalis oculis gloriam Domini dignus sis habitus intueri. Sed nunquid in perpetuum cum tuis monachis habitabis, quos abbas et orationibus protegis, et exhortatione corroboras? Erit tempus post obitum tuum, quando inter eos, prout libuerit, debeat haberi, et agam de his quæcunque placuerint mihi. Tu namque facis ut nunc a tanta monachorum congregatione concider. Et sanctus vir: Nonne scis, inquit, infelix, quod forsitan post nos meliores erunt, qui Christo sincera voluntate servientes, eos qui ad disciplinam Domini confugerint, et doctrinis spiritalibus imbuant, et piis exemplis ædificent. Novi, ait illa, quod contra caput tuum modo mentitus sis. Tunc Pachomius ait: Tu mendacii principatum geris, nam præscire nihil omnino prævalet. Hoc enim solius Dei est, et majestatis ejus ac potentiam propriam, cuncta prænoscere. Quæ respondit: Secundum præscientiam quidem, ut dicis, penitus nihil novi, conjiciendo tamen plurima cognosco. Et sancto Pachomio sciscitante, quomodo conjiciat, ait illa: Ex præcedentibus quæ sunt ventura, considero. Et vir sanctus ait ad eam: Quomodo conjicere possis, exprime. Et illa: Omnia, inquit, rei principium processu temporis ad constitutum tendit augmentum; deinde ad detrimentum divergit. Sic ergo et in hac divina vocatione conjicio; quæ inter Initia sua cœlesti roborata presidio, signis et prodigiis, varisque virtutibus crevit. Cum igitur senescere cœperit, a propriis minuetur incrementis, aut temporis diuturnitate lassescens, aut negligentia torpore deficiens, tunc adversus hujusmodi potero prævalere. Sed et nunc opus meum est, supplantare quos possum, magnosque viros tentare non desino. Cui Pachomius ait: Si, ut dicis, magnos viros tentare non desinis, propriumque opus tuum animarum perditionem esse professa es, utpote quæ cunctos excellis in malitia dæmones, dic quomodo nunc adversus Dei famulos non potes prævalere? Et illa: Jam tibi, inquit, ante prædixi, ex quo mirabilis incarnatio Christi facta est in terris, nos sine viribus prorsus existere cœpimus; ita ut ab his qui credunt in nomine ejus illudamur ut passeros (43). Verumtamen etsi infirmi sumus redditi, non usque adeo gerimus otia, ut non quos possumus decipere moliamur. Nunquam quippe quiescimus adversari generi vestro, serentes malas cogitationes in animabus eorum qui contra nos decertare contendunt. Et si nobis titillantis annuere eos ex parte aliquid senserimus, tunc amplius nequissimas cogitationes immittimus, et diversarum voluptatem incendia ministramus; et ita præstantes acerrime, subintramus eos, nostræque plenius potestati subijcimus. Si vero viderimus ea quæ suggeruntur a nobis, eos e contrario non solum non suscipere, verum nec libeatur attendere, fideque quæ in Christo est, vigilanter et sobrie se munire, sicut fumus dissipatur in aere, sic

ab eorum cordibus pellimur et fugamur. Non omnibus etiam viribus nostris permittimur cum omni hominē congredi; quia non omnes possunt nostros impetus sustinere. Nam si concederetur nobis passim contra omnes nostra fortitudine depugnare, multos possemus, qui non tuo foveantur labore, decipere. Sed quid agimus? quia iuvantur precibus tuis, et virtute atque potentia Crucifixi muniantur. Tunc sanctus Pachomius voce magna cum gemitu dixit ad eum: O indomitabili nequitia vestra, quæ nunquam adversus genus humanum sævire desistit, donec iterum divina virtus, id est, Dei Filii de cœlis adveniens, ex integro vos consumat et perdat. Hæc dicens, intrepavit catervam dæmonum sub nomine Christi. Quæ mox dissipata est, et ad nihilum dissoluta.

Mæne autem facta, convocans Pachomius omnes fratres, qui vel sanctitate vitæ, vel antiquitate temporis præcedebant, exposuit eis cuncta quæ viderat atque audiverat à malignis spiritibus. Insinuavit etiam per epistolas suas absentibus, munitens eos indisciplinam atque timore Domini, et instruens providenter, ut in nullo prorsus phantasiis dæmonum cedant, nec insidiarum multiformium præstigia extimescant. Qui videntes et audientes quæ per divinam gratiam ab eo miracula gerebantur, corroborati aque solidati fide, cum omni asacritate laborem continentiae sufferebant.

CAP. L. — Interea alicujus fratris, qui patientiæ senis æmulus et imitator erat, cum staret ad orationem, percussit scorpius pedem; et adeo virus infudit, ut usque ad cor ejus dolor excurreret, et spiritum paulo minus exhalaret. Qui licet sit affectus extremo cruciatu, non tamen se commovit a loco suo, donec finiretur oratio: pro quo statim Pachomius preces Christo fudit, et pristinae sanitati restituit.

CAP. LI. — Theodoro quoque gravis passio capitis inflictæ, dolores acerrimos excitabat. Qui cum rogaret Pachomium, ut eum suis relevaret orationibus, ait ad eum: Putasne, filii, quod alicui contingat dolor, aut passio, aut aliquid hujusmodi sine permissione Dei? Idcirco in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe; et quando voluerit Dominus, conferet tibi ospitatem. Quod si te diutius probare dignatur, esto gratus, ut fuit perfectissimus et patientissimus Job, qui multas tribulationum et cruciatuum tentationes excipiens, Dominum benedicebat. Et sicut ille, tu quoque pro doloribus tuis majorem requiem a Christo percipies. Bona quidem est abstinencia, et in oratione perseverantia; tamen infirmus magis præmium adipiscitur, cum longanimis et patiens invenitur. Et quia nobis de magnanimis viris sermo processit, necessarium reor, unius adhuc viri tolerantiam, quæ cunctam laudem transcendit humanam, proferre in medium pro utilitate multorum.

CAP. LII. — Zachæus quidam monachus, post longa continentiam tempora, regio morbo correptus, sequēstratam à fratribus habuit cellulam, tota vita sua pane tantum et sale contentus. Semper autem psia-

thios operabatur; tantamque contritionem propter Dominum sustinebat, ut sæpenumero funiculos **137** intorquens, compungerentur manus ejus, et sanguinis guttæ effluerent, intantum, ut ex ipso opere magna viri tolerantia monstraretur. In tanta igitur infirmitate corporis constitutus, nunquam fratrum collectam deseruit, sed ad explendas omnes diurnas orationes, sollicitè convolvit, adeo ut nunquam dormiret interdiu. Consueverat autem per singulas noctes, priusquam caperet somnum, quædam de Scripturis sanctis meditari; totaque membra sua Christi signaculo muniens, glorificabat Jugiter Dominum, et ita paululum quiescebat. Deinde circa noctis medium surgens, usque ad matutinas orationes alacer permenebat. Hujus aliquando manus quidam frater inspiciens, operis nimietate atque violentia fortiter sauciatas, et respersas sanguine, dicit ei: Quid ita pater durissimo labore te discrucias, maxime tali infirmitate depressus? An forte meluis ne apud Deum contrahas offensam, vel otii crimen incurras, si non sedulo fueris operatus? Scit Dominus quid pateris, et quia nemo tantis tribulationibus afflictus, ullum valet opus attingere, præcipue tu, qui nulla necessitate constringeris. Nam si peregrinis post Deum sufficientiam pauperibusque largimur, quanto magis tibi tanto Patri cum devotione maxima serviemus? Ad quem ille respondit: Impossibile est mihi non operari. Et frater ait: Si hoc, inquit, tibi placet, saltem manus tuas oleo perunge, ne tantum sanguinem profuentes in labore deficiant. Qui consilio ejus acquiescens, fecit quod hortatus est eum; et intantum vulneratæ manus ejus gravatæ sunt, ut nequaquam posset ferre cruciatum. Ad quem visendum beatus Pachomius veniens, causamque cognoscens, ait ei: Putabas, frater, quod te bleum posset juvare? Quis enim te coegit ita sedulo laborare, ut sub prætextu operis, in hoc visibili oleo magis quam in Deo spem tuam poneres? Aut nunquid impossibile est Deo sanare te? Aut ignorat ægri tudines singulorum, nostrisque commonitionibus indiget? vel despicit nos qui est natura misericors? Sed utilitatem considerans animarum nostrarum, sinit ad momentum nos pati tristitiam, ut tolerantia perpetua præmia largiatur. Super ipsum igitur omnem curam nostram sollicitudinemque jactentis; et quando voluerit, vel quomodo judicaverit, ipse terminum doloribus nostris benignus imponet. Qui respondens, ait: Ignosce mihi, venerabilis pater, et ora pro me Dominum, ut et hoc mihi delictum remittere pro sua pietate dignetur.

Asseverabant etiam plurimi de hoc sene, quod per annum integrum se deflevit, post biduam jejuniū parum cibi percipiens. Hunc sanctus Pachomius monachis proponebat, velut exemplum bonorum operum, firmamentumque virtutum. Ad quem etiam eos qui erant in mœnore positi, dirigebat, quia habebat et consolatoriam verbum, sicut nullus alius. Qui usque ad finem fortiter decertans in senectute sancta,

pro doloribus tantis æterna solatia recepturus, ad A
cœlestia regna transiit.

CAP. LIII. — Certus itaque Pachomius, quod ta-
lentum sibi creditum nunquam prorsus absconderat,
sed omnibus prærogans, et hunc et alios quamplures
perfectæ conversationis ad Christum ante præmise-
rat, diem festum læta mente celebrabat super tantis
ac talibus fructibus a Domino sibi concessis, de qui-
bus noster hic sermo diu productus est, Deo gratias
referens. Post beatissimum vero Paschalis festi diem,
multis fratribus ad Dominum præmissis, ad postre-
num ipse quoque sanctus Pachomius infirmatus est;
et ministrabat ei Theodorus, cujus sæpe meminimus.
Et quamvis esset toto corpore nimis attenuatus ac
debilis, faciem tamen habebat hilarem atque fulgen-
tem, ita ut ex hoc quoque videntibus piæ mentis ac
sincerissimæ conscientiæ suæ monstraret indicia.
Ante duos ergo dies sanctæ dormitionis suæ, convo-
cans universos fratres, ait ad eos: Ego quidem, cha-
rissimi, viam patrum securus ingredior, nam video
me a Domino protinus evocari. Vos ergo mementote
verborum quæ a me frequenter audistis, et vigilantes
in precibus, sobrii estote in operibus vestris. Nulla
sit vobis conjunctio cum sectatoribus Meletii, vel
Arii, vel Origenis, seu cæteris Christi præceptis ad-
versantibus. Cum illis autem conversamini, qui Do-
minum metuunt, et possunt prodesse vobis conversa-
tione sancta, et animabus vestris spiritualia præstare
solatia. Ego namque jam delihor, et tempus meæ
resolutionis instat (*II Tim. iv*). Eligite igitur ex vo-
bis fratrem, me præsentem, qui post Deum præsit
omnibus, curamque vestrarum gerat animarum.
Quantum vero mea discretione perpendo, Petronium
ego ad hoc opus idoneum judico, vestrum autem est
quod expedit vobis eligere. Repererunt ergo et in hoc
obedientissimi filii consilium patris. Erat enim Pe-
tronus potens in fide, humilis in conversatione, in-
tellectu prudentissimus, bonis moribus, discretione
perfectus. Pro quo precem Domino sanctus Pacho-

mius fudit, quia et ipsum in monasterio, cognomento
Chinobosciorum ægrotare compererat. Cui, licet ab-
senti, **138** cunctam fraternitatem commendavit in
Domino, mittens ad eum protinus ut veniret. Et si-
gnaculo Christi se muniens, atque angelum lucis qui
fuerat ad se directus, aspectu intuens hilari, sanctam
reddidit animam, quarto decimo die mensis Pachon,
secundum Ægyptios, quod est juxta Romanos, ad
septimum diem Iduum Maiarum (44).

Cujus venerabile corpusculum discipuli ejus, sicut
decebat pro more curantes, totam noctem super
illud duxere pervigilem, psalmos hymnosque canen-
tes, sequenti vero die sepelierunt eum in monte, ubi
fuerat constitutum. Illi autem qui missi erant ad san-
ctum Petronium, eum deduxerunt, adhuc infirmitate
B ipsa laborantem. Qui paucis diebus totam fraternita-
tem gubernans, et hic in pace defunctus est, relin-
quens post se virum justum et acceptum Deo, Orse-
sium nomine (45).

CAP. LIV. — Hæc igitur nos ex multis eorum me-
ritis descripsimus pauca, et ex magnis parva digessi-
mus, non ut illis honor aliquis præstaretur; nec
enim fas est eos indigere præconiis, quibus sufficiens
est æterna laus et indeficiens gloria, quam coram
Christo et sanctis angelis ejus adepti sunt, et plenus
cum suis corporibus in resurrectione omnium conse-
quentur. Fulgebunt enim sicut sol in regno Dei (*Math.*
xiii), qui glorificantes se glorificare testatus est
(*I Reg. ii*): sed et nos æmulatores eorum pro nostris
efficiamur viribus, cum vitas eorum præclarissimas
C agnoscentes, eas imitari Christo donante contendimus,
precibus semper adjuti beatorum patrum, pa-
triarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum,
omniumque sanctorum, per quos omnipotens et cle-
mens Deus noster, beata et coæterna et consubstan-
tialis et inseparabilis Trinitas, Pater, et Filius, et
Spiritus sanctus, glorificatur jugiter et collaudatur,
quia ipsi debetur omnis laus et gloria in sæcula sæ-
culorum. Amen.

RÖSWEYDI NOTATIO.

(1) *Domine.*] Totus hic prologus interpretis deest
editioni Coloniensi. Habetur in Mss. et veteribus
editionibus. Sed in editionibus non recte est *Domine*,
tanquam si viro alicui primario hæc Vita inscribatur.
Imo vero vel ipsa dedicatio et constructio *Domine*
legendum suadent, ut habent manuscripti sancti
Laurentii Leodii et Gemblacensis.

Sed quæ hæc *Domina*? Difficile est divinare. Su-
spicor tamen Gallam indicari, Symmachi consulis et
Patricii filiam, claris ortam natalibus, et religione
præstantem, quæ Dionysii hujus Exigui tempore
vixit Romæ in monasterio ad sancti Petri ecclesiam.
Ducor duobus sequentium numerorum argumentis,
quibus Symmachi delatores, et ejusdem gloriosum
pro Christo martyrium designantur.

Gallæ hujus celebris memoria in Martyrologio
Romano, 5 Octobris: « Romæ sanctæ Gallæ viduæ,
filix Symmachi consulis, quæ viro suo defuncto, apud
ecclesiam beati Petri multis annis, orationi, eleemo-
sinois, jejuniis, aliisque sanctis operibus intenta per-
mansit: cujus felicissimum transitum sanctus Grego-
rius papa descripsit. » Quanquam de die obitus sanctæ
Gallæ disceptat Arnoldus Wion Ligni vitæ parte II,
libro III, ad diem 6 Aprilis, quo ejus obitum conti-

gisse ex sancto Gregorio probat. Et 5 Octobris potius
diem Translationis vel Commemorationis ejus esse
pertendit.

De ea sanctus Gregorius, libro IV Dial., cap. 43:
« Gothorum namque temporibus Gallæ, hujus urbis
nobilissima puella, Symmachi consulis atque Patricii
filia, intra adolescentiæ tempora marito tradita, in
D unius anni spatio ejus est morte viduata, et ad Petri
apostoli ecclesiam monasterio se tradidit, » etc. Ex
hoc cæteri recentiores sua deumpere, Petrus in
catalogo sanctorum, lib. IX, c. 25; Trithemius, de
Viris illust. ord. sancti Benedicti, lib. III, c. 13.

Scriptis quoque Fulgentius egregiam ad Gallam de
consolatione super morte mariti, et statu viduarum
epistolam, in qua inter cætera: « Disce igitur tu
quoque nihil de nobilitate generis assignare. Et licet
avo. patre, socero, marito consulibus pridem fueris
inter seculares illustris, nunc in eo te illustrem fieri
cognosce, in quo tibi virtus humilitatis accrescit. »
Ubi etiam se ad Probam sororem ejus (quia videlicet
in eodem monasterio uti sorores vivebant) scriptu-
rum asserit: « Disposuimus etiam (si Dominus vo-
luerit, et si vixerimus) ad sororem tuam, sanctam
Christi virginem Probam, quam Dominus hoc teau-